

Türk Hava Kuvvetleri Tarihinde Hava Okulu ve Harp Okuluna Geçiş Süreci*

History of Turkish Air Force Aviation School and the Process Of Transition to Air Force Academy

Osman YALÇIN**

Öz

Türk havacılığı askerî gerekçelerle başlamış ve 1 Haziran 1911 tarihinde kurulan Tayyare Komisyonu, Osmanlı askerî havacılığının kuruluş tarihi olarak kabul edilmiştir. Havacılık teşkilatının kuruluş gerekçeleri arasında; pilot yetiştirilmesi, uçak temini, hava okulu açılması, muharip birliklerin teşkili, mümkünse uçakların millî imkânlarla imalatı yer almaktadır. Takiben ise hava savunma sistemi, meteoroloji, rasit yetiştirilmesi, makinist ve teknik eleman temini önemli hale gelmiştir.

Türk havacılığı, Osmanlı İmparatorluğu'nun son savaşlarının külleri üzerinde doğmuş ve şekillenmiştir. İngilizlerin ve Fransızların işgali sonrasında Osmanlı havacıları, Maltepe'ye taşınmışlar ve buradan da peyderpey Anadolu'ya geçmişlerdir. Bu süreçte Millî Mücadele'ye karşı tayyareciler kullanılmak istenmiştir. Havacılar Damat Ferit Paşa'nın bu talebine olumlu cevap vermişler, gerçekte ise Anadolu'ya geçerek millî kuvvetlere katılmayı planlamışlardır. Planları Başbakanlık tarafından öğrenildiğinden havacıların Kuva-yı İnzibatiye bünyesine alınmasından vazgeçilmiştir. Millî Mücadele yıllarında Hava Okulu Eskişehir'de kurulmuştur. Takiben Adana ve Konya'ya daha sonra yeniden Adana'ya taşınmıştır. Anadolu'da dört yıl süresince işgal ve katliam yapan Yunanların denize dökülmesi ile Hava Okulu da İzmir'e taşınmış, 1925'te yeniden Eskişehir'e taşınmıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde pilot olmak için alınan eğitim, liseden sonra 6 yıldır. Hava Okulu 1929'da akademik eğitim veren bir yapı haline gelmiştir.

01 Ekim 1951 tarihinde ise Eskişehir'de Hava Harp Okulu açılmıştır. Jet uçaklarına da geçilmesi ile ortamın aşırı gürültülü olması ve akademik ortamın zenginleştirilmesi ihtiyacı ile Hava Harp Okulu, 1954'te İzmir'e taşınmıştır. Burada eğitim yeniden yapılandırılmış ve kalite yükseltilmiştir. Takiben Hava Harp Okulu 1967 yılında, Türk havacılığının doğduğu yer olan Yeşilköy'e 47 yıl sonra yeniden taşınmıştır.

Yeşilköy Türk havacılığının kuruluş mekânıdır. İlk hava birliği burada teşekkül etmiş, hava ve deniz hava okulu burada faaliyete başlamış, savaşlarda merkez olma vasfını korumuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Lozan Antlaşmasından kaynaklanan bir durağanlık söz konusu olmuşsa da kısa zamanda Yeşilköy önemini korumuştur. Makinist Okulu'nu takiben, yine eğitim maksatlı olarak önemli görevler üstlenmiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında alınan uçakların monte edilmesine de burada devam edilmiştir.

İstanbul'da akademik çeşitlilik ve zengin kültür mirası ile oldukça verimli bir dönem başlamıştır. 1990 yılında başlatılan girişimle Hava Harp Okulu 2000 yılında lisans seviyesinde eğitim

* Makalenin Geliş Tarihi: 25.03.2015 Kabul Tarihi: 13.11.2015

** Yrd.Doç.Dr., Hv.Öğ.Yb., İstanbul Yeşilyurt, Hava Harp Okulu Dekanlık, E-posta: oyalcin@hho.edu.tr.

görsel

Akademik Bakış

229

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

veren bir üniversite haline getirilmiştir. Günümüzde; yıllık 90 civarında sivil öğretim üyesi, 50 civarında asker öğretim görevlisi ile eğitimini sürdürmektedir. Öğrenci Alay Komutanlığı ise Yalova'da bulunan kampı ile tatbiki eğitim alanında faaliyetini sürdürmekte, ayrıca yıl içerisinde de askerî eğitim ve duyuşsal alan eğitimi ile harbiyelilerin kişilik gelişimine katkı sağlamaktadır. 103 yıla varan geçmiş ile yaklaşık 16.000 subayı mezun eden Hava Harp Okulu Türk semalarının korunmasını sağlayan kadroyu yetiştirmektedir. Diğer taraftan Hava Harp Okulu hemen her tip savaş uçağında pilot olarak uçan kadın subayların da yetiştiği ve kendine yer bulduğu özel bir yere sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Hava Okulu, Hava Harp Okulu, İstanbul, İzmir, Askerî Havacılık, Pilot, Uçak

Abstract:

Turkish aviation has started as a military entity. The foundation of "Tayyare Komisyonu" (Airplane Commission) in June 1, 1911 has been accepted as the official starting point. The organization of aviation includes pilot training, airplane supply, foundation of aviation school, establishment of combatant units, and building the air vehicles with local and national endeavour. Later, air defense systems, meteorology, training observers, machine specialist and technicians has gained importance as well.

Turkish aviation has been built upon the ruins of the last wars of Ottoman Empire. After the invasion of the British and the French, Ottoman aviators moved to Maltepe and then to various parts of Anatolia eventually. During the Independence War, aviation school was founded in Eskişehir, moved to Adana, Konya, and came back to Adana again. After the Greek forces were expelled from Anatolia via İzmir, aviation school was moved to İzmir. In 1925, it was brought back to Eskişehir on October 1, 1951. After WWII, the duration of training in order to be a pilot was six years. In 1929, aviation school turned out to be an academic institution as well. On October 1, 1951, Air Force Academy was established in Eskişehir. Due to high sound of jet air planes, the academy was moved to İzmir in 1954. Education and training were restructured there and the quality was raised. In 1967, Air Force Academy was moved back to Yeşilköy where Turkish aviation was born some 47 years ago.

Due to academic diversity and rich culture heritage, a productive period has started in Istanbul. Air Force Academy has been an institution offering BA level education since 2001 whose process goes back to 1990s. Around 90 civilian and 50 military academicians conduct education and research per year. Military training including Yalova encampment site, affective domain training, and sports activities are also conducted as well. With a 103 years history and around 16.000 graduates, Turkish Air Force Academy trains the staff who will safeguard the Turkish skies. Female cadets are also trained in Turkish Air force Academy with the same opportunities and privileges as well.

Keywords: Aviation School, Air Force Academy, İstanbul, İzmir, Military Aviation, Pilot, Airplane

Türk Havacılığın Kuruluşu:

Uçağın ilk uçuşundan 6 yıl gibi kısa bir süre sonra, 1909 yılında, İstanbul semalarında da uçaklar uçmaya başlamıştır. Osmanlı yönetimi havacılığa sporculuk alanında yapılan tanıtımlar vesilesiyle ilk defa tanıklık etmişse de askeri amaca yönelik bir gelişme olarak bakmış ve buna yönelik olarak da hazırlanan ilk raporda güçlü vurguda bulunmuştur. Zira 20 Aralık 1909 tarihli raporda Yüzbaşılar Hüseyin hüsnü ve Cemil ile Binbaşı İzzet'inin raporunda; "...Ordu için bu nevi tayyarelerin şimdiden tedariki akla gelmezse de, bir gün gelip de bunların meydan muharebelerinde ifayı hizmet edebilmeleri müstebat değıl-

Görüş

dir. Ordumuzun müstakbelen bu aletten edeceği istifade için mesaiyi milliyenin yardımı da iltizam olunursa, milleti Osmaniye'yi bu yolda mesaye ve fedakârlıklara sevk etmek hükümetin bir borcudur."¹ İfadeleri yer almaktadır. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu havacılık alanında yaşanan gelişmeleri yakından takip etmiş ve gelişmiş ülkelerin pek çoğundan önce havacılığı ordu teşkilatına almıştır.

Meşrutiyet dönemi, Osmanlı İmparatorluğunun yapısında köklü değişikliklerin olduğu bir dönemdir. Maliye ve ekonomi bozuk, ordunun teçhizatı eksik, eğitim yetersiz, donanma zayıf durumdaydı². Balkanlardaki Türk soyundan gelmeyen Osmanlı vatandaşlarının sabote eden bir grup meşruti sistemi bağımsızlığa giden bir yol olarak görmeye başlamış ve idareye karşı kısa zamanda reaksiyonel eylemlere başlamışlardır.

Şüphesiz burada en önemli soru havada ilerleyen bu sistemlerin kontrol edilemez hale gelmeleri ve ülkelerin derinliklerine ulaşmaları halinde ne gibi tedbirlerin alınacağı sorusudur. Batılı ordular da bundan endişe duymuşlar ve kısa sürede havacılığı askerî teşkilatın bir parçası haline getirmişlerdir. Her ne kadar balon kültürünün bir 150 yıllık geçmişi³ varsa da uçak, sürat ve kontrolünün zor olacağı ayırt ediciliği ile kısa zamanda gücünü ortaya koymuştur.

Havacılık kısa sürede Avrupa'da ve Amerika'da büyük gelişme göstermiş ve Avrupa'da onlarca uçak fabrikası kurulmuştur. Uçak ilk uçuşundan altı yıl gibi bir süre sonra İstanbul semalarında da uçmaya başlamıştır. 1909 yılında Baron De Catters (Voisin isimli tayyaresiyle gelir) ve Bleriot isimli girişimci de kendi ismiyle anılan tayyaresi ile gösteri uçuşları yapmışlardır⁴. Barbut da balon ile aynı yıl içinde İstanbul ve İzmir'de tanıtım yapmıştır. Nitekim bu iki uçuş sonrası Türk ordusundan bir heyetin hazırladığı 20 Aralık 1909 tarihli raporda bazı hususlara değinilmiştir. Komisyonun üzerinde durduğu hususlardan bazıları;

- a) Uçakların gelecekteki gelişmesinin nereye varacağını şimdiden kestirmek mümkün değildir. Yakın zamanda insanların emniyetle havada dolaşabilecekleri katidir,
- b) Yeni buluşun yakın zamanda askerî amaçla kullanılabileceği uzak değildir,
- c) Osmanlı İmparatorluğu'nun da bu yeni gelişmelerden uzak durmaması ve ordunun yakın zamanda istifadesini sağlamak hükümetin bir görevidir,

1 Fethi Kural, *Kuruluş Yıllarında Türk Askerî Havacılığı Belgeleri (1909-1913)*, Hv. Bsm. ve Neş. Md.lüğü, Ankara, 1974, s.8-9.

2 Rifat Uçarol, *Tarihi Gelişim İçinde Hava Harp Okulu*, Alaş Ofset, İstanbul, 1988, s.21.

3 Yavuz Kansu-Sermet Şensöz-Yılmaz Öztuna, *Havacılık Tarihinde Türkler 1*, Hv.Bsm., 3.Baskı, Ankara, 2006, s.46.

4 Hikmet Süer, *"Çanakkale Muharebeleri'nde Türk Pilotu"*, Çanakkale Muharebeleri 75. Yıl Armağanı 1990, Ankara, s.135.

- d) Kaza geçiren Bleriot tipi uçağın masraflarının karşılanmasını,
- e) Gösterilerin yurtdışında olduğu gibi halka bir ücret karşılığında izletilmesi,
- f) İlk uçan Osmanlıya birkaç bin liralık meblağa yakın ödül vaat edilmesi önerilmiştir.⁵

1910 yılı Türk havacılık tarihi bakımından en önemli yıldır. Bu yıl, havacılığın kurulmasına yönelik zihinsel hazırlığın yaşandığı bir dönemdir. Gerek Trakya Karıştıran mevkiindeki tatbikatta edinilen izlenim gerekse Picardie Manevralarına katılan Osmanlı gözlemci heyeti ile Paris Askeri Ataşeliğinin hazırladıkları raporlarda havacılığın gerekliliğine değinilmiştir. Bu gelişmeler üzerine 13 Ekim 1910 tarihinde, havacılık alanında ilk olarak pilot yetiştirilmesi için ordulara hazırlık yapmalarını ve havacılığın gerekliliğini anlatan emir verilmiştir.⁶

Dönemin Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa, modernleşmeye önem veren ve bu konuda uzak vadede olabilecek gelişmeleri takdir edecek öngörüsü olan biridir. Havacılıktaki gelişmelere de yakinen ilgi göstermiş ve birtakım seri kararlar almıştır. Bunlar⁷;

- a) Havacılıkla Genelkurmay 2. Şubeden, eski seraskerlerden Rıza Paşa'nın oğlu Kurmay Yarbay Süreyya Bey görevlendirilmiştir.
- b) Paris'e görevlendirilen Binbaşı Ali Fethi (OKYAR) Bey ile Berlin'e görevlendirilen Binbaşı Enver Bey'den buldukları ülkelerdeki havacılık alanında meydana gelen gelişmeleri incelemeleri görevleri verilmiştir. Özellikle Fethi Bey'in raporu bir an evvel harekete geçilmesi konusunda ihtarla doludur.
- c) Ordulara daha evvel gönderilen emirler doğrultusunda, pilot seçimine yönelik çalışmalar hızlandırılmıştır. İlk plan iki subayın pilotaj eğitimi için Almanya ve Fransa'ya eğitime gönderilmesidir. İlk 2 pilot adayı olarak Tğm. Yusuf Kenan ile Yzb. Fesa Bey seçilmiştir. Zamanla 50-60 subayın yurtdışına pilotaj eğitimine gönderilmeleri ve Osmanlı askerî havacılığının bir an evvel kuruluşunun hızlandırılması hedeflenmiştir.
- d) Askerî Ataşeler vasıtasıyla havacılık dokümanlarının alınması ve incelenmesi sonrasında havacılığın bir subay marifetiyle yürütülmeyecek

5 Kural, a.g.e.,s.9; Osman Yalçın, *Türk Hava Harp Sanayii Tarihi 1913-2009*, Hv.Bsm.Evi ve Neş. Md.lüğü, Ankara, 2009, s.61; Kansu VD,a.g.e., s.115-118; Ajun Kurter, *Türk Hava Kuvvetleri Tarihi-I*, Ankara, 2002, s.553-556;Uçarol, a.g.e.,s.21

6 Mazlum Keyüsk, *Türk Havacılık Tarihi (1912-1914)*, Birinci Kitap, Uçuş Okulları Basımevi, Eskişehir, 1950, s.7-8; Osman Yalçın, *Türk Hava Kuvvetleri Teşkilatlanma Tarihi (Cumhuriyet Dönemi)*, G.Ü. Sos. Blm.Enst., Ankara, 2007, s.7, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi); Emin Nihat Sözeri, "Türk Tayyareciliği Tarihçesi", *Hava Dergisi*, S.:200, Haziran 1961, Hv.Bsm. ve M-Neş.Md.lüğü, Ankara, 1961, s.61; Uçarol, a.g.e.,s.22.

7 Kurter, a.g.e., s.41; Kansu vd, a.g.e., s.116; Uçarol, a.g.e.,s.22-24; Ergüder Gediz, *Türk Hava Kuvvetleri Komutanlığı Tarihi C.I 1911-1918*, Tarihçe Şb. Md. lüğü, Ankara, s.10. Enver ve Fethi Beylerin gelişmeleri izlemek ve ilgili ülkelerin askeri teşkilatını incelemek üzere gönderildiği bilgisine yer verilmektedir. (y.n.) Kansu Vd,a.g.e., s.116

kadar önemli olduğu anlaşılmıştır. Kurmay Yarbay Süreyya Bey'in sorumlu olduğu birime kendisi dâhil dört subay daha verilerek Harbiye Nezareti "Fen Kıtaları Müstahkem Mevkiler Genel Müfettişliği 2'nci Şubesi"ne bağlı havacılığın ilk resmi teşkilatı "Tayyare Komisyonu" ortaya çıkmıştır⁸.

Süreyya İlmen Türkiye'de Tayyarecilik ve Balonculuk Tarihi isimli eserinde konuya ilişkin olarak; "*Erkanıharbiyei Umumiye İkinci Şubesine memur benim gibi bir zabıt tarafından ifası kabul olmayacağından ve bu gibi işlerle de Erkanıharbiyei Umumiye Dairesi edemeyeceğinden tayyarecilik işleri ile meşgul olmak üzere Kitaatıfenniye Müfettişi Umumiliğine merbut bir komisyon teşkilini teklif ettim. Bu teklifim de kabul edildi. Kitaatıfenniye ve Mevkii Müstahkem Müfettişi Umumiliğinin İkinci Şubesini teşkil eden Kitaatıfenniye Şubesinde yine benim riyasetim altında bir komisyon teşkili tensip edildi. Bu komisyonda Kitaatıfenniye Şubesi reisi İstihkâm Kaymakamı Refik, İstihkâm Binbaşlarından Mehmet Ali ve Zeki beylerle teşriki mesaiye başladık.*"⁹ ifadelerine yer vermektedir.

Havacılık eğitiminin, o güne kadar alınan teknik eğitimlere göre oldukça pahalı bir eğitim olması önemli bir problem olarak ortaya çıkmıştır. Pilot eğitimine tefrik edilen subayların masrafları ve kırım yaptıkları uçakların masraflarının da şartnameye göre devlet tarafından ödenme zorunluluğu, ordu içinde tepkilere neden olur. O güne kadar askerin mâlî ihtiyacında bir piyade erinin maliyeti esas alınırken pilot eğitiminin yüklü masrafı tabii olarak şaşırtmış bulunuyordu. Bu nedenle pilotaj eğitiminin Türkiye'de yapılmasına yönelik girişimler başlatılmıştır. Ancak eğitimin verilebilmesi için 50-60 kadar eğitimci pilotun yetiştirilmesi amacıyla yurt dışına pilot gönderilmesine devam edilmiştir. Bu kapsamda İngiltere Bristol Okuluna da pilot adayları gönderilmiştir.

Hava Okulunun Kuruluşu

Süreyya Bey, anılarında birkaç subayın oldukça pahalı olan pilotaj eğitimi alması sonucunda elde birkaç pilottan gayrı bir kazanımın kalmayacağını gördüğünü ve önerisiyle bir hava okulu ve uçak merkezi kurulması çalışmalarına başlanıldığını anlatır. Bu maksatla yer seçimi için büyük araştırmalar yapılırken diğer taraftan da REP Tayyare Fabrikası Müdürü Simone ile görüşmeler yapılmıştır¹⁰. O yıllarda, 30-40 pilotun yurt dışı eğitim masrafı 20.000 liradır. Oysa aynı para ile okulun masraflarını karşılamanın yanında 15-20 civarında da uçak almak mümkündür. Bir uçağın bedeli 1.000 altındır¹¹. Pilot yetiştigiğine göre her şartta uçak alınmak zorundadır. Bu öngörüler doğrultusunda bir hava

8 Yalçın, a.g.t., s.9; a.g.e., s.19; Keyüsk, *Türk Havacılık Tarihi (1912-1914)* Birinci Kitap,s.14-15

9 Süreyya İlmen, *Türkiye'de Tayyarecilik ve Balonculuk Tarihi*, İbrahim Horoz Basımevi, Ankara 1947, s.21.

10 İlmen, a.g.e., s.21-24; Zeynep Gülten, *Havacılık Tarihinde Yeşilköy*, HHO Müzesi Yayınları, Hv.Bsm.ve Neş.Md.lüğü, Ankara, 2010, s.17; Osman Yalçın, *Türk Hava Harp Sanayii Tarihi 1913-2007*, Hv.Bsm.ve Neş.Md.lüğü, Ankara, 2009, s.19.

11 Gülten, a.g.e., s.15-17; Bir tayyare fiyatı Süreyya İlmen'in 25 Haziran 1912 tarihli Bristol fabrikası incelemelerinde 1200 lira olarak belirtilmiştir. İlmen, a.g.e., s.91.

Görüş

Akademik
Bakış

233

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

okulunun kurulmasına hız verilmiştir. Dönemin Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın, okulun Üsküdar tarafında kurulması isteğine rağmen en uygun yer olarak; Yeşilköy'den Safra Köyü'ne giden yol ile İstanbul'dan Küçükçekmece'ye giden yolun kesiştikleri kavşağın kuzey kısmı tespit edilmiştir. Yeşilköy'ün tespitinde ayırt edici farklılıklar şunlar olmuştur; Rüzgârın esiş yönü, arazinin durumu ve demiryoluna yakınlığı belirleyici olmuştur¹².

Avrupa'nın değişik fabrikalarına gidilerek değişik tipte uçakların incelenmesi neticesinde teşkilatın eksiksiz kurulabilmesinin parasal tutarının 100.000 Frank olacağı ortaya çıkmıştır. Süreyya İlmen yaptığı çalışmada; hangar, daire vesair yapılar için yerli imkânların kullanılacağını, mektep sahasının tesviyesi için 10.000 lira gerektiğini ancak bunun da yerli imkânlar ile yapılabileceğini, tayyare mektebine ait alet ve edevat için cüzi bir meblağın yeterli olacağını belirtmiştir. Daha sonra yapılan düzenlemelerle mektep tesisi için 15.000 lira, yıllık mektep masrafı olarak 5.000 lira ve havacılık teşkilat yapısı için 20.000 lira olmak üzere toplamda 40.000 liraya ihtiyaç olduğu değerlendirilmiştir¹³. Rusya da bu dönemde havacılık alanında bazı öngörülerde bulunmuş ve hava okulu merkezi için 200.000 Frank bütçe ayırmıştır¹⁴. Bu farklılık ve tarafların ayırdıkları bütçe rakamları Osmanlı İmparatorluğu'nun mali sıkıntı nedeniyle karşılaştığı güçlüğü göstermektedir.

Okulun açılması ile burada pilot, rasit ve makinist yetiştirilecekti. Burada malzeme ve teçhizatın tamamlanması ile öncelikle ordulara, takiben kolordulara birer tayyare bölümü verilmesi hedeflenmiştir¹⁵. Yarbay Süreyya Bey ile Bnb. Mehmet Ali Bey, 7 Mayıs-9 Temmuz 1912 tarihleri arasında Avrupa'da havacılığın durumunu ve son gelişmeleri görmek, gerektiğinde uçak, mühimmat ve teçhizat siparişi vermek üzere bir inceleme gezisine çıkarlar. Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa, 15 Mayıs 1912 tarihli mektubunda; "... Bir gün evvel önce hava okulunu kurmak ile pilot yetiştirmeye çok şiddetle ihtiyacımız vardır... Şu okulu bir gün önce kurmamıza ve bir gün önce uçak uçurarak, hiç olmazsa kıyılarına yakın yerlerde keşif yapabilmemize imkân verecek şekilde hareket ediniz..." talimatını vermektedir¹⁶.

- 12 H. Derya Kalyencioglu, *Tarihi Gelişim İçinde Hava Harp Okulu-III*, HHO Basımevi, İstanbul 2007, s.17.
- 13 Ajun KURTER, *Türk Hava Kuvvetleri Tarihi-I*, Ankara, 2002, s.566-568; GÜLTEN, *a.g.e.*, s.20; Osman Yalçın, "a.g.t.", s.12.; Kürşat Karacagil, "Süreyya İlmen'in Hayatı, Faaliyetleri ve Eserleri", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2011, s.22-24, (Basılmamış Doktora Tezi).
- 14 İrfan Sarp, *Türk Hava Kuvvetlerinin Doğuş Yılları*, Hv. Bas. ve Neş. Md., Ankara, 1986, s.2; Osman Yalçın, "Birinci Dünya Savaş'ında Uçaklar ve Balonlar", 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaş'ının Hatırlattıkları, İstanbul Üniversitesi Seminer, 28 Mayıs 2014.; Rusların 200.000 Frank ayırdığı havacılık okulu için Osmanlı İmparatorluğu içinde bulunduğu ağır koşullar nedeniyle 15.000 Tl. ayırmak durumunda kalmış ve diğer bir çok işler milli imkanlarla gerçekleştirilmiştir.
- 15 Uçarol, *a.g.e.*, s.28; Gülten, *a.g.e.*, s.17-19.
- 16 Rifat Uçarol(Yb.), *Türk Havacılığını Güçlendirme Kampanyası İlk Defa 1912 Yılında Nasıl Başlamıştı?*, *Hava Kuvvetleri Dergisi*, Hv.Bsm.ve Neş.Md.lüğü, Ankara, s.6; Uçarol, *a.g.e.*, s.29.

Burada asıl amaç İtalyanların Osmanlı kıyılarına yönelik yeni çıkarma yapma ihtimaline karşı tedbir almaktır.

Harbiye Nazırı'nın vermiş olduğu direktif sonrası Süreyya Bey, REP, Harlan ve Bristol uçak fabrikalarından uçak siparişleri vererek sözleşme yaptığı Alman ve Fransız personel ile İstanbul'a gelir. Osmanlı ordusunun daha önce gelen deperdussin tipi uçaklar ile toplamda 8 uçağı bulunuyordu. Yeşilköy Hava Okulu'nda, 8 Haziran 1912 tarihinde uçuş faaliyeti başlamıştır. Bu arada eğitimini tamamlayan Türk subayları da Yeşilköy'e gelmiş bulunuyordu.

Yeşilköy Hava Okulu'nun resmen faaliyete başlama tarihi 03 Temmuz 1912'dir. Okulun resmî teşkilatının, 25 Eylül 1912 tarihli emirle hava bölükleri teşkilatının düzenlenerek tamamlandığı anlaşılmaktadır¹⁷. Okul müdürlüğü, komutanından yazıcı onbaşıya kadar 24 kişilik bir kadroya sahipti. Okulun tamirhane, depo ve muhafız takım komutanlığı da bulunuyordu. Her yıl 3 devre kurs açılması ve her devrede 15-20 subaya pilotaj eğitimi verilmesi ve yıllık 50 ortalama pilotun yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Uçakların arıza yapmaya başlaması sonrasında makinist yetiştirilmesi için de Osmanlı Deniz Kuvvetlerine mensup subaylar, kuruluş aşamasında olan askerî hava gücüne makinist olarak alınmaya başlanmıştır.

Seçilen adayların sağlık durumlarının uçuşa uygun olmasına dikkat edilmiştir. Buna göre¹⁸: Tam sağlıklı olmak ve gözleri kuvvetli bulunmak, soğukkanlı olmak, iyi hafıza ve dikkate sahip olmak, abartılı söz söylememek, iyi harita okumak ve harita çizmektir.

Okul açıldığı zaman Trablusgarp Savaşı devam etmekteydi. Buraya uçak göndermek için Mahmut Şevket Paşa ve havacılıktan sorumlu birimler büyük çaba sarf ettilerse de temin edilen uçakları ve kiralanan pilotları Cezayir sınırından ileri göndermek mümkün olmamıştır. Şüphesiz İtalyanların 28 uçak ve 4 balon kullandığı Trablusgarp Savaşı'nda uçaklar, Osmanlı için de öneme haizdir.

Balkan Savaşlarında Tayyare Mektebine Veli ve Latif Beyler sırayla müdürlük yapmışlardır¹⁹. Osmanlı Hava Kuvvetleri, Harbiye Nezaretine bağlıydı. Bütün etkinliği, Yeşilköy'de kurulan Hava Okulu ile bu okul envanterinde olan uçaklardan oluşan yeni bir örgüttü. Uçaklar için hangarlar yoktu. Şartlar çok ilkel²⁰. 1911 yılı sonlarında J. Şişmanoğlu isminde bir Osmanlı vatandaşı, Paris Askerî Ataşeliğine müracaatla, bazı buluşlarını Osmanlı menfaatine kullanabi-

17 Keyüsk, *Türk Havacılık Tarihi (1912-1914) Birinci Kitap*, s.104-110; Yalçın, a.g.d.t.,s.20.

18 Uçarol, a.g.e.,s.30.

19 Emin Nihat Sözeri, "Türk Tayyareciliği", *Hava Dergisi*, S.:202, Hv.Bsm.ve Neş.Md.lüğü, Ankara, 1961, s.41.

20 Gnkur. Atase, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi Şark Ordusu*, II. Cilt I. Kitap, I. Çatalca Muharebesi, Ankara, 1993, s.32; Yalçın, a.g.y.l.t.,s.31; Osman Yalçın, *Türk Hava Harp Sanayii Tarihi*, G.Ü.Sos.Blm.Enst., Ankara, 2008, s.17, (Doktora Tezi).

Gazi

Akademik
Bakış

235

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

leceğini bildirmiştir. İlgili şahıs, yurt dışına bağımlı olmak yerine Osmanlının kendi havacılık merkezini ve hava okulunu kurması gerektiğini söylemiş ve kurulacak bu sistemin zamanla millî hava sanayisini kalkındıracağını ve kurulacak okula öğretmen olarak atanabileceğini söylemiştir²¹.

Balkan Savaşlarında, Balkan devletlerinin uçakları bulunuyordu. Oysa Hava Okulu henüz mezun vermemişti ve dışarıda eğitimini tamamlayıp gelen 2 pilot bulunuyordu. Almanya ve Fransa'dan pilot ve uçak kiralanmıştır. Savaşın ilk safhasında görev alan bu personelden beklenen performans elde edilememiştir. Balkan Savaşlarının ikinci safhasında Türk havacılar görev yapmaya başlamışlardır. Bu kapsamda düşman cephesi üzerinde bomba bırakma ve keşif yapma gibi önemli görevler icra etmişlerdir.²² Şüphesiz Balkan Savaşlarının oluşturduğu büyük tahribat ve halkta oluşan moral kaybının telafisi Türk yeni bir vazife verilmiştir. Bu vazife "Osmanlı İmparatorluğunun Son Yıllarında Bir Kararlılık Gösterisi: Kıtalararası Osmanlı Hava Seferi"²³ olarak tanımlanmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nda Hava Okulu

1914 yılında Yeşilköy Deniz Feneri yakınında şu an Hava Harp Okulunun bulunduğu alanda Deniz Havacılık Okulu açılır²⁴. Bu okulun da öğretmen kadrosu Hava Okulundan karşılanır. Fransız Binbaşı De Goys bir süre Osmanlı havacılığının başında bulunur ve bir takım önemli işleri yapmaya çalışır²⁵. Bundan sonra Türk havacılığında Alman etkisi başlamıştır. 3 Aralık 1914'te Hava Okulunda 31 subay ile 417 astsubay, sanatkâr ve er bulunmaktadır. Alman Hava Binbaşı Erich von Serno havacılığın en yetkili sorumlusu olarak 3 Şubat 1915'te İstanbul'da göreve başlamıştır.²⁶ Türkler, Birinci Dünya Savaşı'na hazırlıksız bir zamanda girmiştir. Osmanlı ordu envanterinde 10 civarında olan pilot ve harbe uygun 6 uçak bulunuyordu. Almanlardan havacılık alanında destek alınırken teşkilatta da önemli değişiklikler oldu. 15 Şubat 1915'te Harbiye Bakanlığında 9'uncu Şube kurulmuştur. 16 Mayıs 1916'da Genel Karargâh 13'üncü Şube Müdürlüğü ve Umûr-u Havâiye Müfettişliğinde kara ve deniz havacılığı birleş-

21 Yalçın, a.g.y.l.t.,s.31.

22 Osman Yalçın, *Türk Hava Harp Sanayii Tarihi*, Türkiye İş Bankası ve Kültür Yayınları, İstanbul, 2013, s.32-35; Kürşat Karacagil, Balkan Savaşlarında Osmanlı Devletinde Havacılık Faaliyetleri, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 200, Ekim 2012, s.88.

23 Osman Yalçın, Osmanlı İmparatorluğunun Son Yıllarında Bir Kararlılık Gösterisi: Kıtalararası Osmanlı Hava Seferi, *Mediterranean Journal of Humanities (MJH)*, Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, Volume/Cilt IV, Issue/Sayı:2, Antalya, 2014, s.328-332.

24 Gülten, a.g.e.,s.32; 18 Ekim 1920'de personeli dağıtılır ve okula son verilir. Gülten, a.g.e., s.34.

25 Yaşar Özdemir, "Hamdi Çaypınar'ın Havacılıkla İlgili Anıları", *Hava Dergisi*, 1980, s.5; Osman Yalçın, (Edt.:Ali Arslan-Mustafa Selçuk), "Savaş Uçakları ve Balonlar", *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2015, s.271-273.

26 Kurter, *1910-1914*,s.234-236; Ajun Kurter, *Türk Hava Kuvvetleri Tarihi Cilt-II(1914-1916)*, Hv. Bsm. ve Neş. Md.lüğü, Ankara, 2009 ,s.74-75.

tirildi²⁷. Bu birleştirmenin Bahriye Nezaretinin istememesine rağmen yapılmış olması, fonksiyonel işbirliği yönüyle ayrı bir değerlendirme konusudur.

1916 yılında Yeşilköy Hava Okulu eğitiminde en önemli yenilik şüphesiz çift kişilik uçakların gelmiş olmasıydı. Daha önce nasıl uçulacağı tarif üzerine anlatılırken Almanya'dan gelen çift kişilik uçaklarla öğretmen pilotlar öğrencilerine bizzat beraber uçarak eğitim vermeye başlamışlardır. Bu yıllarda önemli bir farklılık da pilot eğitiminde subayların yanında "gedikli erbaş"lara da eğitim verilmesi olmuştur. Bunun Türkiye için doğruluğu, üzerinde tartışılmaya değer bir husustur. Savaş birçok cephede devam ederken havacılık da özellikle teknolojik alanda büyük gelişmeler göstermiştir. Bu dönemde Yeşilköy Hava Okulu, fonksiyon ve orduya ihtiyaç duyulan pilotu yetiştirme bakımından yetersiz kalmıştır. Hamdi Çaypınar kendi anılarında, İngiliz General Townsend'in anılarından atıfta bulunarak Hava Okulundaki faaliyete esir generalin ağır tenkitlerde bulunduğunu aktarır²⁸.

Özellikle Hava Okulunun, onarım ve üretim merkezi olarak da yapılanmasına rağmen birliklere uçakların karadan gönderilmesi bu yetersizliğin önemli sonuçlarından biri olmuştur. Bununla birlikte savaş süresince teşkilatta önemli değişiklikler yaşanmıştır. Hava Okulu pilot yetiştirme dışında imalat, onarım ve birliklere gönderilecek hava birliklerinin oluşturulması, merkezî depolama ve dağıtım görevlerini de yaptığından 12 Ekim 1916'da Tayyare İstasyonu haline getirilmiştir²⁹. 31 Aralık 1916'da çıkarılan tüzükle; Harbiye Bakanı'na bağlı bir müstakil tümen komutanı seviyesinde "Havacılık İşleri Müfettişliği" ile yine Harbiye Bakanlığına bağlı bir "Havacılık İşleri Şubesi" teşkil edilmiştir. 29 Temmuz 1918'de havacılığın gelişmesi ve teşkilât olarak da genişlemesi üzerine teşkilatın adı, "Hava Kuvvetleri Genel Müfettişliği" olarak değiştirilmiştir³⁰. Ancak savaşın sona ermesi ve Almanların çekilmesi ile teşkilat büyük bir yapı olarak kâğıt üzerinde kalmıştır. Hamdi Çaypınar anılarında, "Almanların Harp Okulu kapatmakla, kafasıyla, ruhuyla, bütün varlığıyla niçin harp ettiğini ve niçin öleceğini bilen gençler yerine insiyaki hareket eden robot adam yetiştirmeye önem verdiler." tenkitinde bulunur³¹. Esasen Hava Okulunda pilot subay yetiştirilmesinde 1912'lerdeki hedefin elde edilememesi, bu bakımdan üzerinde durulması gereken bir husustur.

İstiklâl Savaşı'nda Hava Okulu

Mütareke döneminde havacılar da bir dönem başsız kalmışlar; ancak Anadolu'da Millî Mücadele'nin başlaması ile peyderpey Anadolu'ya geçmeye

27 Uçarol, a.g.e., s.33.

28 Özdemir, a.g.m.,s.7.

29 Gülten, a.g.e.,s.27.

30 Uçarol, a.g.e.,s.34-35.

31 Özdemir, a.g.m.,s.9; Burada Harp Okulunu kapatmaktan maksat normal eğitim yerine savaş şartları gereği uygulanan hızlı eğitim olmalıdır. Hızlandırılmış eğitim bilgisi www.kho.edu.tr Erişim Tarihi:19.11.2014-08.35'de yer almaktadır.

Görüş

Akademik
Bakış

237

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

başlamışlardır. Yeşilköy Hava İstasyonu İtilaf güçlerince işgal edilmiş ve arşiv belgelerinde de açıkça belirtildiği üzere Osmanlı Hava Kuvvetlerine ait malzemeler yağmalanmış veya gasp edilmiştir. Burası, 01 Mart 1919'da İngilizlerin boşaltma talebi karşısında zor şartlarda boşaltılmış ve havacılar Maltepe'ye taşınmıştır.³² İstanbul Hükümeti havacıları Milli Mücadeleye karşı kullanmak ister ancak havacıların Anadolu'ya geçince Millî Mücadele saflarına katılacakları istihbaratının alınmasından sonra vazgeçilmiştir³³.

25 Haziran 1920'de İstanbul Hükümeti Osmanlı havacılığını bütün olarak lağv etmiş ve personelini dağıtmıştır³⁴. Bu karardan 11 gün önce Ankara hükümeti havacılığı yeniden teşkil ettiğinden devamlılık bozulmamıştır. Ankara yönetimi 13 Haziran 1920 tarihli ve 328 sayılı kararla Harbiye Dairesine bağlı bir Hava Kuvvetleri Şubesi kurmuştur. Bu şube araç gereçlerin temini ile uğraşırken eğitim ve harekât bakımından işleri Genelkurmay Başkanlığı yürütecekti. Bu emirle; Erzincan ve Eskişehir'de birer Tayyare İstasyonu ile Eskişehir'de bir de Hava Okulu kurulması kararlaştırılmıştır. Birlik olarak ise Cephe Komutanlıkları emrinde Tayyare Bölükleri teşkil edilmiş bulunuyordu³⁵. İstiklal Savaşı yıllarında da teşkilat sürekli büyüyerek değişmiştir. 1 Şubat 1921'de Hava Kuvvetleri Genel Müdürlüğü, 5 Temmuz 1922'de Konya merkezli ve tümen seviyesinde Hava Kuvvetleri Müfettişliği kurulmuştur.³⁶

Hava Kuvvetleri teşkilat yapısının değişimi Hava Okulunu etkilemiştir. Hava Okulu, Fransızların Adana'yı boşaltması ile buraya, takiben Konya'ya taşınmış, 8 Ağustos 1922 tarihinde yeniden Adana'ya taşınmıştır. Müfettişliğin İzmir'in istirdadı sonucu 17 Eylül 1922 tarihli emirle İzmir'e taşınması esnasında Hava Okulu da buraya taşınmıştır³⁷.

Atatürk Döneminde Hava Okulu ve Havacılık Faaliyeti

Cumhuriyetin ilanı sonrasında Türk yurdu yeniden yapılandırılırken havacılık da ayrı ve mühim bir başlık olarak her zaman gündemde olmuştur. Atatürk, yapmış olduğu bir değerlendirmede havanın yalnız nefes almak için değil havada egemenlik kurmak için önemli olduğunu söylemiştir. 1918 sonrası havacılıktaki gelişmeleri incelemek üzere Avrupa'ya 1920'li yıllarda heyetler gönderilmiş, İzmir Seydiköy'de bulunan Hava Okulu genişletilmiş ve yabancı uzmanlar

32 Hulusi Kaymaklı, *Havacılık Tarihinde Türkler II*, Hv. Bsm. ve Neş.Md.lüğü, Ankara, 1997, s.10-11; Osman Yalçın, "Mütareke Dönemi Türk Havacılığı", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Atase Yayınları, Yıl:10, Ağustos, Sayı:20, Ankara, 2012, s.80-83.

33 Emin Nihat Sözeri, "Türk Tayyareciliği", *Hava Dergisi*, S.:202, Hv.Bsm.ve Neş.Md.lüğü, Ankara, 1961, s.46-47.

34 Uçarol, ...Enver Akoğlu, s.37; Yalçın, Mütareke Dönemi Türk..., s.88

35 Rifat Uçarol, *Büyük Türk Havacılarından Enver Akoğlu (1898-1962)*, HHO Basımevi, İstanbul, 1990, s.37; Uçarol, *a.g.e.*, s.37.

36 Kaymaklı, *a.g.e.*, s.88.

37 Fikret Arıt, "Binbaşı Fazıl ve Hava Şehitlerini Anma Günü", *Uçan Türk*, S.:242, Mayıs 1974, s.15; Sözeri, *a.g.m.*, S:202, s.51; Uçarol, *a.g.e.*, s.37-39; Kalyencioğlu, *a.g.e.*, s.17.

getirilmişdir.³⁸ Yabancı ülkelere subaylar gönderilmeye başlanmıştır. 1924'te gönüllülük esasına göre karacı ve denizci subaylar hava birliklerinde görevlendirilmeye başlanmıştır. 1925 yılında Yunanistan ile kriz çıkması sonrasında tayyare bölükleri Eskişehir'e intikal ederken Hava Okulu da 1925'te Eskişehir'de yeniden teşkilatlandırılmıştır³⁹.

Havacılığın teknik personel ihtiyacını karşılamak için 23 Nisan 1926'da Yeşilköy'de "Tayyare Makinist Mektebi" açılmıştır⁴⁰. Lozan şartları gereği sivil olarak Türk Hava Kurumuna bağlı olarak faaliyet gösteren okuldan 2 yılda 172 makinist mezun olur. 15 Eylül 1928'den itibaren masrafları THK tarafından karşılanmak üzere Milli Savunma Bakanlığı(MSB)'na bağlanır ve adı "Yeşilköy Hava Gedikli Küçük Zabit Makinist Mektebi" olarak belirlenmiştir. 1931 yılından itibaren bu okul bünyesinde subaylara yönelik de kurslar açılmaya başlanır ve adı Yeşilköy "Hava Makinist Okulu"na dönüşür. 1935'te okul Eskişehir'e taşınır ve 1936'da Hava Okullar Komutanlığına bağlanır⁴¹. Esasen 1928 yılından itibaren Eskişehir'de ihtisas branşlarına göre sayıları sürekli artan okullar kurulmaya başlanmıştır. Aynı yıl başlangıç ve hazırlama bölükleri teşkil edilmiş, aynı yıl astsubaylar da pilot olarak yetiştirilmeye başlanmıştır. 1929 yılında önemli bir değişiklik yapılarak pilotluk eğitimi kurs olmaktan çıkarılarak 2 yıl eğitim veren bir okula dönüştürülmüştür. İlk sınıfta nazari bilgiler, ikinci sınıfta ise uygulamalı uçuş eğitimi verilmekteydi⁴². 1930 yılında uçuş eğitimine Fransa yanında İtalya ve Amerika da eklenmiştir. Eskişehir'de bulunan Hava Okulu, 1930'ların sonunda birçok branş okullarının da bağlı olduğu büyük bir yapıya dönüşmüş durumdaydı. Yabancı uzman görevlendirilmesi sonraki yıllarda da devam etmiştir. Bu alanda arşivde yapılan çalışmalarda gelişmiş ülkelerin hemen hepsinden yararlanılmasına dikkat edildiği anlaşılmıştır.⁴³

1932 yılında çıkan bir kanunla havacılık ayrı bir muharip sınıf olurken, 1933 yılında uzun uğraşlar sonunda mavi üniforma giyilmeye başlanmıştır. Bir pilotun harekâta hazır hale gelmesi süreci şöyle işlemekteydi⁴⁴: 6 ay er olarak

38 Halil İbrahim Fırtına(Düzenleyen), *Emekli Orgeneral Muzaffer Ergüder'in Anıları (1922-1930)*, THK Yay., Ankara, 2009, s.1-50.

39 Sözeri, *a.g.m.*, S:202, s.51; Uçarol, *a.g.e.*,s.39.

40 Hava Harp Okulu (HHO), Hava Müzesi Komutanlığı Arşivi, "0102 Nolu Yeşilköy Tayyare Makinist Mektebi Albümü (1926)", Erişim Tarihi 12 Eylül 2014.

41 Gülten, *a.g.e.*, s.38-40.

42 Sözeri, *a.g.m.*, S:202, s.52.

43 BCA, Fon:30.18.1.2.,Kutu:43,Dosya:20,Sıra:18; BCA,030-0-018-001-002-89-129-13(1940 Hava Okulu Eskişehir'de Çalıştırılacak Fransızlar); BCA,030-0-018-001-002-92-97-8(1940 Hava Okulunda Çalıştırılacak İngilizler).

44 Uçarol, *a.g.e.*, s.40; Gülten, *a.g.e.*, s.57; Gül, *a.g.e.*, s.19.

Asteğmen olarak mezuniyet Harp Okullarının eğitim süresinin 3 yıla çıkarılmasına kadar devam etmiştir. 1972 yılından 1978 yılına kadar Harp Okulunu üç yıl okuyup mezun olanlarda binbaşılığa bekleme süresi altı yıl, 1978 yılından itibaren ise dört yıllık eğitimden mezun olanlarda binbaşı rütbesinde bekleme süresi beş yıla düşürülmüştür. Halen mevcut uygulamaya sürdürülmektedir.

kıta stajı yaparak Kara Harp Okuluna girer ve iki yıl eğitimi takiben subay olunuyordu. Takiben 6 ay Piyade Atış Okulunda eğitim görür, bir yıl piyade kıta stajı yapar ve Hava Okuluna girer, Hava Okulunda ilk yıl bir yıl süreyle rasıt eğitimi alır, Hava Okulunda ikinci yıl pilotaj eğitimi alır ve kıtaya çıkardı. Bu durumda 6 yılın sonunda pilot olmaya hak kazanırdı.

Bu dönemde Hava Okulu subay nasp edildikten sonra eğitim vermektedir. Ancak Burada kimlerin eğitim göreceği belirlidir. Hava subayı olacak Harbiyeliler Kara Harp Okulu içinde eğitim almalarını takiben hava birliklerine katılmaktaydılar. Burada yaklaşık 6 ay süre ile asteğmen olarak vazife yapmalarını takiben teğmenliğe terfi ettirilmekteydiler.⁴⁵

1930'lu yıllarda hava okulu büyük öneme haizdir. Dünyanın hızla bir savaşa doğru sürüklenmektedir. Bu yıllardaTürk havacılık tarihinde ilk kez bir özel müteşebbis girişimi olarak özel hava okulu açılmıştır. Resmi olarak açılmasında bazı güçlükler ile karşılaşmış olsa bile bu özel uçuş okulu faaliyetini sürdürmüş ve burada pilot eğitimi verilmiştir. Bu girişimci birçok alanda ilkleri gerçekleştiren Vecihi Hürkuş'tur.⁴⁶

1930'lı yıllardaki Hava Okulu temelde uçuş eğitiminin ön plana alındığı bir eğitim sistemi kurgusu üzerine faaliyet sürdürmekteydi. Bu nedenle okulda bulunan uçakların dönemin gelişmiş sistemleri olması önemliydi. Diğer taraftan akrobasi için de uygun vasıflı uçaklar⁴⁷ temin edilmekte ve pilotların eğitimine büyük öncelik verilmekteydi.

1940'lı yılların ilk yarısı İkinci Dünya Savaşı yıllarıdır. Bu dönemde havacılıkta da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Havacılık alanında İngiltere ve ABD ile daha sıkı işbirliğine gittiği görülmektedir. Pilot eğitimlerinde özellikle İngiltere tercih edilmiştir⁴⁸. Bu kapsamda birçok Türk subayı da eğitim ve diğer sebeplerle şehit düşmüş ve İngiltere'de defnedilmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Hava Okulu

İkinci Dünya Savaşı yıllarında sürenin uzun olması ve sayısal olarak pilota olan ihtiyacın artması sebebiyle eğitim süreci önce 5, takiben 4 yıla indirilmiştir. Yine Türk Hava Kurumundan C brövesini alanlardan Yedek Subay Okulunu bitirenler pilot olmak üzere Eskişehir Hava Okuluna gönderilmiştir. Savaş yıllarında İngiltere'de eğitim alınması için gruplar halinde adaylar gönderilmiştir. 300 civarında subay burada eğitimini alırken İngiltere'de 14 subay şehit olmuş veya değişik sebeple hayatını kaybetmiştir. Keza 23 Haziran 1941'de yaşanan Refah Faciası da dönemin gelişmelerindendir⁴⁹. Refah Faciası, o dönemde Türkiye

45 BCA, Fon:30.11.10, Kutu:181, Dosya:10, Sıra:19.

46 BCA, Fon:490.10.0, Kutu:1542, Dosya:271, Sıra:1.

47 BCA, Fon:30.10.0.0, Kutu:59, Dosya:398, Sıra:17.

48 BCA, Fon:30.10.0.0, Kutu:57, Dosya:384, Sıra:22.

49 GÜL, a.g.e., s.19.

gündeminde büyük yer etmiş ve hukuki süreç 1960'lı yıllara kadar sürmüştür. Konu TBMM'de görüşme konusu olmuş ve tartışmalara konu olmuştur.

Bu yıllarda Türkiye tarafsız kaldığı için zaman zaman uçak temininde büyük güçlüklerle karşılaşılıyordu. Bu dönemde uçakların sistemleri çok fazla gelişmiş olmadığı için temin edilen uçakların montesi Türkiye'de yapılabilirdi. Zaman zaman İkinci Dünya Savaşı yıllarında alınan uçakların monte edilmesi burada devam gerçekleştirilmiştir⁵⁰.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Gelişmeler

Hava Kuvvetleri Komutanlığı Genelkurmay Başkanlığının 31 Ocak 1944 tarih ve 3546 Sayılı onayı ile müstakim bir kuvvet olarak yapılanmıştır.⁵¹ Takiben Türk Hava Kuvvetleri komutanlığının havacılıkla ilgili birimleri bünyesine almaya ve bünyesine aldığı birlik ve kurumları da yeniden yapılandırmaya başladığı görülmektedir. 1947 yılında Hava Okulu, "Hava Makinist Astsubay Okulunu da bünyesine alarak "Hava Okullar Komutanlığı" adını almıştır⁵². 1948 yılında hava okulu rasit eğitimini kaldırmış ve programını yalnız pilotaja göre ayarlamıştır. Bu haliyle lise sonrasında pilot olma süresi üç buçuk (3,5) yıla inmiştir. Yani toplamda iki buçuk (2,5) yıl bir azalma olmuştur.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na girmemişti. Ne var ki savaşın bitmesine rağmen Türkiye için risk büyüyerek devam etmiştir. Bu nedenle Türkiye Batı kampının bir parçası olmaya çalışmış ve bu alanda bazı önemli kararlar alınmıştır. Bu dönemde Hava Okulunun da yeniden yapılanmasına, artan pilot ihtiyacının kuvvetin kendi kaynakları ile ve kendi projeleriyle daha sağlam bir şekilde hayata geçirilmesine ihtiyaç duyulmuştur 1945'te I. Hv.Kv.K. Tümğ. Muzaffer Göksenin'in hazırladığı rapor ile bir hava harp okulu kurulmasını öneriyordu. 1948 yılında Hv.Pl.t.Bnb. Burhan Göksel'e Hava Harp Okulunun kurulması için çalışma yapması görevi verilmiştir⁵³. 8 subay öğretmen olarak yetişmek üzere Amerika'da eğitim almışlar ve dönüşte Türk filoları jetlerle teçhiz edilmeye başlanmıştır.

Hava Harp Okulunun Kuruluşu

Hava Harp Okulu, 01 Ekim 1951 tarihinde Hava Kuvvetlerinin önem verdiği ve büyük hazırlıklar sonucu icra edilen anlamlı bir törenle hizmete girmiştir⁵⁴. 40 yıl evvel havacılığın ilk nüvesinin oluşturulmasında sorumluluk alan Süreyya İLMEN'in de burada bulunması töreni daha da anlamlı yapmıştır⁵⁵.

50 BCA, Fon:30.18.1.2, Kutu:107,Dosya:100,Sıra:12.

51 Hulusi Kaymaklı, *Havacılık Tarihinde Türkler 3*, Hv.Bsm.ve Neş.Md.lüğü, Ankara, 2005, s.273

52 Gül, a.g.e., s.18-20.

53 Gül, a.g.e., s.21.

54 Hava Harp Okulu (HHO), Hava Müzesi Komutanlığı Arşivi, "Başbakan Aydın Milletvekili Adnan Menderes Okulun Açılma Fikrini Benimseyen ve Çok Yardımı Olan", Erişim Tarihi 12 Eylül 2014; Hava Harp Okulu (HHO), Hava Müzesi Komutanlığı Arşivi, "0173 Nolu Hava Harp Okulunun 50. Kuruluş Yılı Kutlamaları Albümü", Erişim Tarihi 12 Eylül 2014.

55 Uçarol, a.g.e., s.45.

Görüş

Akademik
Bakış

241

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

EK05-01 Ekim 1951 HHO'nun Açılışı

Hava Harp Okulu, iki yıl süreli olarak diğer Harp Okullarındaki standarda göre faaliyet gösterecekti. Tatbikî eğitim ve uçuş eğitimini takiben akademik eğitim 1 Aralık 1951 tarihinde 58 birinci sınıf Hava Harbiyeli ile başlamıştır. Dersler üç gruba ayrılmıştı. Bunlar; Genel Kültür Dersleri kapsamında; hava, kara, deniz tabiiyeleri ile topoğrafya, harp tarihi, T.C. İnkılap Tarihi, Hukuk ve İç Hizmet Talimatından oluşmasına, Meslekî Derslerin; teknoloji, motor, uçuş ve tayyare nazariyatı, havadan keşif, hava seyrüseferi, hava fotoğrafı, havadan keşif, atış nazariyatı, bombardıman nazariyatı, tayyare tanıma ve teşhis olarak yapılandırılmasına karar verilmiştir.

Eğitim uçuşlarında Magister ve T-6 eğitim uçakları kullanılmıştır. 30 Ağustos 1953 tarihinde 56 asteğmen, Hava Kuvvetleri saflarına katılmıştır. Bu kişiler, Türk Hava Kuvvetlerinin kendi imkânları ile yetiştirdiği ilk hava subaylarıdır.⁵⁶ 1953 yılı Mayıs ayında okul bünyesinde, "Yedek Subay Talimgâh Komutanlığı" kurulmuştur. İki yıl açık kalan komutanlık üç devrede 140 subay yetiştirmiştir. Sözleşmeli olarak hizmet veren bu kişilerden pilotlarda altı yıl, yer sınıfında üç yıl hizmeti takiben Milli Savunma Bakanlığı tarafından ihtiyaç duyulması halinde ve takiben, "ölgünlük sınavı"nı verenler muvazzaf olabiliyordu⁵⁷.

Sancak bir birliğin en önemli sembolüdür. Bu nedenle müstakil güç olarak yapılandırılan Hava Kuvvetlerinin muharip birliklerinin sancaklarının verilmesi dönemin ilgi çeken ve ilgili birliklerin tamamlayıcı bir unsuruydu. Hava Kuvvetleri Komutanlığının müstakil bir komutanlık olarak yapılanmasını müteakiben hava birliklerinin sancakları verilmiştir. Sancaklar birliklere törenle teslim edilmiştir⁵⁸. Sancaklar Cumhurbaşkanı adına dönemin Hava Kuvvetleri Komutanı tarafından birliklere icra edilen bir tören ile verilmiştir.

56 BCA, Fon:30.11.1.0,Kutu:241, Dosya:36,Sıra:13; Hava Harp Okulu (HHO), Hava Müzesi Komutanlığı Arşivi, "115 Nolu Hava Harp Okulu 30 Ağustos 1953 Yılı İlk Mezunları Merasim Hatırası", Erişim Tarihi 12 Eylül 2014;Berna Dönmez, Tarihi Gelişim İçinde Hava Harp Okulu-II (1988-2001),HHO Basımevi, İstanbul, 2001, s.1.

57 Uçarol, a.g.e.,s.46-48.

58 Hava Harp Okulu (HHO), Hava Müzesi Komutanlığı Arşivi, 0027 Numaralı Fotoğraf Dosyası, Erişim Tarihi 12 Eylül 2014.

30 Ağustos 1953 tarihinde Hava Harp Okulu Sancağı, Cumhurbaşkanı Celal Bayar adına Hv.K.K. Vekili Hava Korg. Fevzi Uçaner tarafından okul komutanına teslim edilmiştir⁵⁹. 1970'te gönderi ve âlemi yeniden imal edilmiş ve aynı yıl sancak subayı görevlendirilmiştir. Hava Harp Okulu Öğrenci Alayı Sancağı, 1982 yılında Yalova'da Cumhurbaşkanı tarafından yapılan denetleme hazır bulunmuştur. 2006 yılında ise gönderi ve âlemi dahil olmak üzere yeniden üretilmiştir. Eski sancaklar ise Havacılık Müzesinde muhafaza edilmektedir⁶⁰.

Eskişehir Dönemi (1951-1954)

Hava Harp Okulu, 1'inci Hava Kuvveti bünyesinde bulunuyordu. Konuşlanan binalar ve ortam eğitim için yetersizdi. Yeterli öğretim elemanı bulmak sorun oluyordu. Yine jet uçaklarının sesi de eğitim için gerekli olan sükûnet ve sessizliğe müsaade etmiyordu. Bu olumsuzluklar yaşanırken okulun daha akademik bir seviyeye getirilmesi için arayışlar hız kazanmıştır. Bu dönem, uçuş okulundan akademik seviyesi gelişen Hava Harp Okuluna zemin hazırlamıştır. 1 Eylül 1954'te okulun yeni kadro ve teşkilatı kabul edilmiş ve yine bir 17 Eylül tarihinde, 1954 yılında okul İzmir'e taşınmaya başlamıştır⁶¹. Eskişehir döneminde iki dönem mezun verilmiştir. 1953 yılında 56 subay ilk Hava Harp Okulu mezunu olarak eskişehir'de diplomalarını almalarını takiben burada mezun olan son grup ise 30 Ağustos 1954 tarihinde eğitimlerini tamamlayan 88 Hava Asteğmenidir. Bu dönem mezunların büyük çoğunluğu eğitim için Kanada'ya gönderilmişlerdir.⁶²

İzmir Güzelyalı Dönemi (1954-1967)

Hava Harp Okulunun İzmir'de taşınmış olduğu yerde, İkinci Dünya Savaşı'nda deniz uçakları için yapılmış biri beton diğeri sac iki büyük hangar ile tek katlı 3 küçük bina bulunmaktaydı. Bu yapılar uzun süredir Hava Kuvvetleri tarafından depo olarak kullanılıyordu. Harp Okulu bu binalarda 14 Ekim 1954 tarihinden itibaren eğitime başlamıştır⁶³.

Hava Harp Okulunun İzmir'e taşınması ile birlikte öğrenci sayısında artışa gidilmiştir. 68 olan sayı 136'ya yükseltirken⁶⁴ ihtiyacı karşılamak üzere mevcut binalara yeni sac barakalar eklendi. Öğrenciler büyük sac hangarlarda topluca yatmaktaydı. Hangar öğrenci dolapları ile ikiye ayrılmış ve dolapların bir tarafı birinci sınıf diğer tarafı ikinci sınıf olarak tanımlanmıştı. Yemekler beton hangarda yenilmekte ve dersler ise tek katlı üç küçük binada yapılmaktaydı.

59 Hava Harp Okulu (HHO), Hava Müzesi Komutanlığı Arşivi, "0162 Nolu Tarihi Gelişim İçinde Hava Harp Okulu I Kitabının Masteri", Erişim Tarihi 12 Eylül 2014.

60 Sözeri, *a.g.m.*, S:202, s.52; Uçarol, *a.g.e.*, s.166; Gül,*a.g.e.*, s.179; Kalyencioğlu, *a.g.e.*, s.118.

61 Uçarol, *a.g.e.*, s.49.

62 Hulusi Kaymaklı, Havacılık Tarihinde Türkler 4, Hv.Bsm.ve Neş.Md.lüğü, Ankara, 2005, s.133-141.

63 Uçarol, *a.g.e.*, s.49.

64 Kalyencioğlu, *a.g.e.*, s.17.

gazi

Akademik
Bakış

243

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

Banyo olarak eski bir hamam ihtiyacı karşılıyordu. Sayının artması ile saç barakalar yatakhane, büyük sac hangar ise yemekhane olmuştur. 1959 yılına gelindiğinde ise; 18 dershaneli, ofisleri ve öğrenci gazinosu olan 5 katlı bir bina ile 650 Hava Harbiyeliye göre yeterli yatakhanesi, yemekhanesi ile sağlık hizmetinin görüldüğü revirin de bulunduğu bir kompleks hizmete girmiştir. İzmir'de üniversiteler ile ilişkiler geliştirilmiş, ortak faaliyet yapılmış, sosyal branşlar ve spor dalları oluşturulmuştur. Yüzme, kaçma kurtulma bunlardandır⁶⁵. Okulun Güzelyalı'ya taşınması ile okul, 1956 yılında kurulan Hava Eğitim Komutanlığı bünyesine alınmıştır. Takip eden yıllarda tabur yapısına geçilmiştir. 1957-1958 Eğitim Öğretim yılında ise "Öğrenci Grup Komutanlığı" teşkilatı bugün de devam eden "Öğrenci Alay Komutanlığı"na dönüştürülmüştür.

1955 yılında öğrenci sayısı 429 kişiyle okul tarihinin en kalabalık devresi olmuştur. Dersler yeniden düzenlenirken uçuş eğitimi akademik programın tamamlanması sonrasına konulmuştur. 1950'li yıllar Türkiye için NATO'ya giriş sonrasında TSK'da da önemli bir dönüşümün yaşandığı yıllardır. 1955'te ilk defa kadınlar da Hava Harp Okuluna kabul edilmiş ve 1958 yılı dâhil 24 bayan öğrenci alınmıştır⁶⁶. Yine aynı yıl Libyalı 2 öğrenci Hava Harp Okuluna alınmıştır. Harp Okuluna giriş şartları yeniden gözden geçirilmiş ve seçim kriterleri artırılmıştır. 1958 yılına kadar ABD ve Kanada'ya jet pilotu eğitimi için öğrenci göndermeye devam edilmiştir. Bu yıllarda önemli bir gelişme de Hava Lisesinin açılmış olmasıdır. 1956 yılından itibaren Hava Lisesi eğitimi kadrosu için öğrenci alınarak Ankara Üniversitesinin değişik fakültelerinde yetiştirilmeye başlanmıştır. 1957 yılında Manisa'da açılan okul 2 yıl sonra İzmir Güzelyalı'ya taşınmıştır. Burada Hava Harp Okulunun yeni binalara geçmesi ile boşaltılan eski binalara Hava Lisesi yerleşmiş ve öğrenci sayısı 100'den 450'ye çıkarılmıştır⁶⁷. Hava Lisesinde okuyanların sağlık şartlarının, Hava Harp Okulu giriş koşullarına uygun olanların sayısını düşürmesi nedeniyle okul mevcudu zamanla azaltılmış ve Hava Lisesi 1974 yılında Işıklar Askerî Lisesi bünyesine katılmıştır.⁶⁸ Keza bu kapsamda havacı 18 öğretmen subay Hava Kuvvetleri Komutanlığından Kara Kuvvetleri Komutanlığına geçmiştir.

1960-1961 yıllarında Hava Harp Okulunda müfredat gözden geçirilmiş, tekrar eden dersler ve konular müfredattan çıkarılmıştır. Düzenleme ile birinci sınıfta 17, ikinci sınıfta 18 dersin okutulması kararlaştırılmıştır. Öğretim görevlisi kadrosu 29'u atamalı okul personeli, 11'i ise üniversitelerden gelen öğretim görevlilerinden oluşmuştur. Okulun eğitici kadrosunu atama, yetiştirme ve verimliliğini artırmaya yönelik iyileştirici kararlar alınmıştır. Birliklerden gelen subayların uyum sağlamalarına imkân tanınırken meslekten okula atanan su-

65 Uçarol, *a.g.e.*, s.49-50.

66 Kalyencioğlu, *a.g.e.*, s.17.

67 Uçarol, *a.g.e.*, s.52.

68 <http://www.isiklar.tsk.tr/tarihce.asp> (Erişim Tarihi:09 Kasım 2015)

bayların da birer yıl staj görmeleri, dil öğrenmeleri ve akademik unvan almalarına yönelik çalışma yapılmıştır⁶⁹.

1962 yılında Hv.Plt.Kur.Yb. Refik Işıtman başkanlığında Hava Harp Akademisi personeli ve öğrencileri ile İstanbul Üniversitesinden 32 öğretim üyesinden oluşan bir heyet tarafından Hava Harp Okulu öğrencilerinin günün ve geleceğin “Feza Şartlarına” uygun yetiştirilmelerine yönelik “Hava Harp Okulu Reorganizasyonuna Ait Etüt” konulu bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışma ile bir amaç tespiti yapılmış, amaca ulaşabilmek için öğrencilerin teçhiz edileceği özellikler ile bu özelliklerin verilmesine yönelik alınabilecek tedbirler üzerinde çalışılmıştır. Çalışmada Harbiyelilerin; kuvvetli karakter, şuurlu disiplin, sağlam bilgi ve yüksek beden kabiliyeti ile teçhiz edilmeleri için genel kültür, askerlik ve meslekî yönden yeterli hale getirilmeleri amaçlanmıştır⁷⁰.

Konu ile ilgili kurul faaliyeti 15, 19, 26, 27, 31 Mart, 16 Nisan ve 11 Mayıs 1962’de seminer olarak Hava Harp Akademisinde gerçekleştirilmiştir. Bu süreç Hava Harp Okulunun geliştirilmesine yönelik olarak yapılmış olmasına rağmen daha sonra Deniz ve Kara Harp Okullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmayla birleştirilmiş ve Yüksek Askerî Şura’da sunularak onay alınmıştır. Bu çalışmayla harp okullarında eğitim süresinin 3 yıla yayılarak 3.325 saat ders verilmesi kararlaştırılmıştır⁷¹. Bu derslerin askerî, fen ve sosyal dersler olarak ayrılması ve yüzdelerinin de sırasıyla %30.40, %39.29 ve %30.31 olması kararlaştırılmıştır⁷².

1961 yılından itibaren Hava Lisesinin İstanbul’a taşınması için Hava Harp Okulunun bulunduğu tesislerde planlama ve inşaat faaliyeti başlatılmıştı. Okulun inşasının lojmanlar dahil belirli bir aşamaya kadar gelmiş⁷³ ve tabii burasının Hava lisesi değil de Hava Harp Okulu olarak hizmet vermesi gündeme gelmiştir. Hava Lisesi için planlanan inşaat projesinin, Hava Harp Okuluna yönlendirilmesini tartışmaya açmıştır.

Hava Harp Okulunun İstanbul Yeşilyurt’a Taşınması

1960’lı yıllar dünyada havacılık alanında önemli gelişmeler olduğu, uzaya yönelik yoğun çalışmaların başlaması ile mevcut durumun sorgulandığı bir dönemi ifade etmektedir. Takiben Hava Harp Okulunda da çağın ihtiyacına göre bir yapılanma gerektiği konusunda ortak bir kanaat oluşmuştur.

Hava Harp Okulunda yapılacak düzenlemenin öncelikle akademik olarak desteklenmesi gerekiyordu. Oysa İzmir bu yönüyle yetersiz durumdaydı. Buna karşın İstanbul’da Harp Akademilerinin varlığı, birçok köklü üniversitenin

69 Uçarol, *a.g.e.*,s.50-54.

70 Uçarol, *a.g.e.*,s.54.

71 Uçarol, *a.g.e.*,s.54.

72 Uçarol, *a.g.e.*,s.55-56.

73 BCA, Fon:30.11.1.0,Kutu:319,Dosya:25,Sıra:2;(Hava Lisesi Lojman İnşaatı Hk.)

olması, İstanbul'un havacılığın doğduğu mekân olması ve burada inşaatı bitmek üzere olan Hava Lisesi inşaatının sağlayacağı kolaylıklar sonucu taşınma düşüncesi güç kazanmıştır.⁷⁴

Taşınma kararı verilmiş, 22 Nisan 1967'de hazırlıklar başlamıştır. Takiben 6 Temmuz 1967'de taşınma başlamıştır. Taşınma, okul personeli ve 290 Hava Harbiyelininin 21 Temmuz 1967'de İzmir'den törenle ayrılması ve takiben Bakırköy Yeşilyurt'a ulaşması ile tamamlanmıştır⁷⁵. İstanbul'a gelen son katile yine burada da ayrılırken İzmir'de yapıldığı gibi İstanbul'da da törenle karşılanmıştır. Okul 31 Ağustos 1967 tarihinde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın katıldığı bir törenle resmen açılmıştır⁷⁶. Hava Harp Okulu tesisleri yapı olarak yeni olmasına rağmen Askerî Hava Lisesi için planlama yapıldığından Hava Harp Okulu standartları için yetersizdi. Okul üç katlı Komutanlık binası, üç katlı 18 dersane binası, 7 katlı yatakhane, sinema ve konferans salonu ile revir binasından oluşuyordu. Sosyal imkânlar için ise elli yatak kapasiteli bir misafirhane ile 52 lojmanı bulunuyordu⁷⁷.

Dersler üç gruba ayrılmış; askerî, fen bilimleri ve sosyal bilimler dersleri grupları oluşturulmuştur. Okula atanan rütbesi küçük subaylar öğretim üyesi olarak yetiştirilmeleri için doktora ve yüksek lisans için bazı fakültelerde eğitime başlatılmıştır. İstanbul'a taşınmasıyla birlikte ders dokümanları da yeniden gözden geçirilmiş, yenilenmiş ve alan uzmanlarınca hazırlanan ders kitapları ve dokümanları Hava Kuvvetleri imkânı ile basılmıştır. 31 Ağustos 1968'de mezuniyet töreni de ilk defa İstanbul'da yapılmıştır⁷⁸.

Hava Harp Okulu'nun Kamp Alanın Yapılandırılması

Hava Harbiyelilerin fiziki yeterlilikleri ile askeri bilgi ve becerilerinin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi kapsamında kamp uygulaması eğitimin önemli bir parçası olarak görülmüştür. Hava Harp Okulunun ilk yıllarında, askeri kampların yılın başında ve sonunda birer ay, sportif faaliyet olarak icra edilmesi kararlaştırılmıştır.

Kamplar 1956'da Foça'da, 1957'de okulun bahçesinde yapılmıştır. Bir sonraki yıl ise düzenli kamp yapılamamıştır. Bu arada önemli sorunlar yaşanmış ve standart bir yöntem ilk yıllarda geliştirilememiştir⁷⁹. Bu dönemde kamplarda bazı aksaklıklar olmakla birlikte 1959 yılında kamp programı da bir esasa bağlanmış ve kamp yeri olarak İzmir-Gümüldür bölgesi seçilmiştir⁸⁰.

74 Gül, *a.g.e.*,s.25; Dönmez, *a.g.e.*, s.1.

75 Uçarol, *a.g.e.*,s.58,59; HHO, Hava Müzesi Komutanlığı Arşivi, "0051 Nolu Hava Harp Okulunun İzmir'den İstanbul'a İntikaline Ait Resimler Albümü 21 Temmuz 1967";Erişim Tarihi 12Eylül 2014

76 Uçarol, *a.g.e.*,s.58-59.

77 Uçarol, *a.g.e.*,s.58-59.

78 Uçarol, *a.g.e.*,s.59; Kalyencioğlu, *a.g.e.*, s.18.

79 Gül, *a.g.e.*,s.183.

80 Gül, *a.g.e.*,s.181; HHO, Hava Müze Komutanlığı Fotoğraf Arşivi, "Sayın Genelkurmay Başkanı

Hava Harp Okulunun 1967 yılında İstanbul'daki Yeşilyurt yerleşkesine taşınmasıyla birlikte Kilyos yakınlarındaki Odayeri, kamp yeri olarak belirlenmiş ve 1967-1968 kampı burada yapılmıştır. 1970 yılında tatbiki eğitim kampının yeri bir kere daha değiştirilerek "Yalova Kampı" eğitim için sürekli hale getirilmiş ve geliştirilmiştir⁸¹.

Üç Yıllık Eğitime Geçiş

Harp Okullarının eğitim süresinin iki yıldan üç yıla çıkarılması önerisi, Balkan savaşları öncesinde Osmanlı ordusunda görev alan İstanbul Sahra Topçusu Atış Okulu Müdürü olan Alman Albay Tupşevski raporunda yer almaktadır. Alman Albay mahrem olarak derecelendirdiği raporunda, Harp Okulu süresinin iki yıldan Almanya'da olduğu gibi üç yıla çıkarılmasını, Üçüncü yılda ateş ve silahların yekdiğerine olan münasebetleri hakkında eğitim verilmesini tavsiye etmiştir. Özellikle de Ordunun lojistik alanda yaşadığı eksiklikleri komuta kademesinin eğitim süresinden kaynaklanan eğitim yetersizliğine bağlanması dikkati çekmektedir⁸². Üçüncü sınıfta öngörülen günümüzün anlatımıyla "Harp Silah ve Teknolojileri"nin mukayese edilmesi, ülkelerin ellerindeki silah sistemlerinin etkilerinin, sürdürülebilirliklerinin ve birbirlerine karşı mukavemet edebilirlikleri ve bunun ne kadar korunabileceğinin bilinmesi her zaman hayati öneme haizdi.

Alman subayın görüşlerinin o yıllarda hayat bulma imkânı olmamıştır. Bütün harp okulları 60 yıl sonra (1971) üç yıla çıkarılmıştır⁸³. Harp Okullarının eğitim süresinin üç yıla çıkarılması konusu 1960'lı yılların başlarında da yenden gündeme gelmiş ancak bu konuda yasal bir süreç olmamıştı. Türkiye'de üniversitelerde eğitimin gelişmesi, çeşitliliğin artması ve akademik yönden zenginleşme Harp Okullarında da benzer gelişmelerin olmasını mecburi hale getirmekteydi. 12-20 Aralık 1969 tarihlerinde yapılan Yüksek Askerî Şura'da Genelkurmay'da "*Harp Okulları Öğretim-Eğitim Planlama Genel Kurul Toplantısı*"nda konu tartışılmış ve eğitimin üç yıla çıkarılması öngörülmüştür. Kanunî düzenlemeye kadar konunun Bakanlar Kurulu kararı ile işleme alınması daha süratli ve pratik bir çözüm olarak görülmüştür. Nitekim Bakanlar Kurulunun 20 Kasım 1969 tarih ve 6/12691 sayılı kararı ile kararname yayımlanmıştır. Takiben Yönetmelik değiştirilmiş ve 17 Haziran 1928 tarihli "Muvazzaf Subay Yetiştirmek ve Ordu Zabıtlarına Yüksek İktidar ve Tahsil Vermek Talimatnamesi"nin 5'inci maddesi değiştirilmiş ve Hava Harp Okulu da Yönetmeliğe girmiştir⁸⁴.

Cemal Tural'ın Hava Harp Okulu Gümüldür Öğrenci Kampını Ziyareti 2 Ağustos 1966", İstanbul, Erişim tarihi:12 Eylül 2014.

81 Gül, a.g.e.,s.183; HHO, Hava Müzesi Komutanlığı Arşivi, "Tatbiki Eğitim Kampı Görüntüsü,0155 Nolu Hava Harp Okulu Albümü", İstanbul, Erişim tarihi:12 Eylül 2014.

82 Ajun Kurter, *Türk Hava Kuvvetleri Tarihi Cilt-I (1910-1914)*, Hava Basımevi, Ankara, 2009, s.265-266.

83 Osman Yalçın, a.g.t., s.35.

84 Uçarol, a.g.e.,s.60-61; Gül, a.g.e.,s.182.

Görüş

Akademik
Bakış

247

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

Genelkurmay Başkanlığının Harp Okulları Alan Çalışması

Genelkurmay Başkanlığı, ilgili Kararname ve Yönetmelik sonrası konuya ilişkin esaslı bir alan çalışması yapmak için proje başlatmıştır. Bu çalışmada Ankara Üniversitesinin yardımcı olması talep edilmiştir. Çalışmanın; Ankara, İstanbul, Eskişehir ve Gölçük'teki askerî tesisler ve her üç kuvvetin harp okullarında yapılması planlanmıştır. Bu çalışma ile her üç kuvvetin subaylarının aldıkları görevler, harp silah ve araçları, görevleri esnasında karşılaştıkları sosyal, ekonomik ve hukukî sorunların neler olabileceği yaklaşımı ile bu problemlerle baş etmek için nasıl bir bilgi ile donatılmaları gerektiği konusu üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Oluşturulan bilim kurulu sonuç olarak bir subayın bilgilerinin %80'inin askerî ve fen bilimler, %20'sinin ise sosyal bilimlerden oluşması gerektiğini rapor etmiştir. Diğer öneri başlıkları ise⁸⁵;

- 1) Kuvvetin görevine göre özel dersler olabileceği,
- 2) Öğretim üyesi yetiştirilinceye kadar geçiş döneminde üniversitelerden yararlanılabileceği,
- 3) Askerî, fen ve sosyal bilimlerin temel disiplinleri birinci ve ikinci sınıfta verilirken üçüncü sınıfta askerlik ilim ve sanatında derinleşmeyi sağlayacak ileri konuların verilmesi gerektiği,
- 4) Askerlik mesleğinin nazarî kısımlarının harp okullarında, uygulama yönlerinin ise sınıf okullarında verilmesi gerektiği,
- 5) Harp Okullarının müfredatı tamamlandıktan sonra İzmir'de konuşlu bulunan Sınıf Okulları ve Hava Harp Akademisinin programlarının incelenmesi ve mükerrerlik varsa ayıklanması gerektiği hususlarını kapsamaktadır.

Genelkurmay Başkanlığı 24 Nisan 1970 tarihli direktifi ile Harp Okullarının üç yıllık eğitim yapacak şekilde programlarını hazırlamaları emrini vermiştir. Buna göre Hava Harp Okulunun konu kapsamı, bir hava subayının görev alanlarına yönelik; taktik, teknik, idarî ve her türlü göreve uyum sağlayacak şekilde değerlendirilmiştir.

Derslerde teknik dersler ve alan dersleri üçüncü sınıfta, askerî ve sosyal dersler ise ilk iki senede yoğun olarak planlanmıştır. Hava Harp Okulunun planı 25 Ağustos 1970 tarihinde Hv.K.K.lığı tarafından onaylanmıştır. Yapılan çalışmadan elde edilen sonuç her üç harp okulunda da uygulanacaktır. Ancak kuvvetlerin görev ve sorumluluklarına göre farklı dersler alanın, (%80 askerî bilimler ve %20 fen bilimleri) yüzdesini oranı bozmayacak şekilde uygulanabilecektir. Yine bu araştırma sonucunda dönemlerde uygulanacak programlar da standardize edilmiştir. Her dönem 16 haftadan ve her hafta 30 saatlik akademik dersten oluşacak olup dönemde alınan ders süresi 480 saattir. Toplamda eğitim süresi 2.880 saat olarak planlanmıştır⁸⁶.

85 Uçarol, a.g.e., s.61-62.

86 Uçarol, a.g.e., s.63.

30 Ağustos 1970 tarihinde 1968-1969 girişli Hava Harbiyeliler son iki yıllık mezunlar olarak asteğmen rütbesi ile mezun olmuştur⁸⁷. 1969-1970 girişli Hava Harbiyeliler 1 Ekim 1970'te ikinci sınıfa başlamış, yeni alınan birinci sınıf öğrenciler de aynı gün temel askerlik eğitimine başlamışlardır. 1 Kasım 1970'te akademik eğitime başlanmıştır.

Harp okullarının hukukî yapısı 1928 yılında çıkarılan 6791 sayılı Kanun'a dayanmaktaydı. Harp Okullarındaki gelişmelere uygun olarak kanunun da yeniden düzenlenmesine ihtiyaç duyulmuştur. 4 Ağustos 1971 tarihli, 1462 sayılı yeni "*Harp Okulları Kanunu*" ile harp okulları yeni bir şekil aldı. Bu Kanun'a göre harp okullarının görevi silahlı kuvvetlere yeterli genel kültüre ve askerî kültüre sahip ve müteakip safhalarda sınıf okulları ve kurslardaki ihtisas öğrenimini takip edebilecek nitelikte muvazzaf subay yetiştirmek olarak belirtilmiştir. Yeni durumda birçok yenilik yapılmıştır.

Bu yenilikler⁸⁸; Bu okulların ana kaynağının askerî liseler olduğu, ihtiyaç halinde liselerden takviye alınabileceği, eğitim süresinin üç yıl olduğu ancak Genelkurmay Başkanlığının lüzum görmesi halinde dört yıla çıkarılabileceği belirlenmiştir. İngilizcenin yanında ikinci bir yabancı dilin öğretimine yer verilmesi ve genel akademik derslerin, akademik kariyere sahip sivil ve asker öğretim görevlilerince verilmesidir.

1970'li yılların başında Harp Okulu yapısında oluşan ihtiyaca göre değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda; bir yıl süren komutan yardımcılığı teşkil edilmiş, okulun eğitim öğretimde en yetkili kurulu olan "*Öğretmenler Kurulu*" yerine "*Akademik Kurul*" oluşturulmuş ve derslerin notlandırma sisteminde değişiklikler yapılmıştır. 1972 yılında ilk defa üç yıllık sisteme göre eğitim öğretim yapan Hava Harbiyeliler teğmen rütbesi ile mezun olmuşlardır⁸⁹. Okulun üç yıla çıkarılması ile ilave dersane ihtiyaçları ile birlikte birçok yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. Dersane binasının sona erdiği noktadan nizamiyeye doğru ay şeklinde iki katlı yeni bina yapılmıştır. Bu binada amfiler ve laboratuvarlar da yer almıştır. Ek bina 4 Mayıs 1973 tarihinde hizmete açılmıştır. Eğitim kadrosunun bu yıllardaki durumunu görmek açısından bir örnek olarak 1973-1974 Eğitim Öğretim Yılı'nda okulda 39 öğretim üyesi bulunuyordu. Hava Kuvvetleri, 1974 yılında kendi öğretim üyelerini yetiştirmek için proje başlatmış ve Hava Harp Okulu mezunlarının da teşvik edildiği projede 13 teğmen lisans diploması almak üzere Ege Üniversitesi'nde eğitime tefrik edilmiştir. Ayrıca fakülte mezunu subayların da lisansüstü eğitim yapmaları istenmiş ve kriterleri tutan istekliler eğitime başlatılmıştır. Hava Harp Okulunun İstanbul'a taşınması ile birlikte eğitim alanında önemli bir ivme yakalanmıştır. Bir taraftan askerî eğitimler ve

87 HHO, Hava Müze Komutanlığı Fotoğraf Arşivi, 0050 Hava Harp Okulu Açılış Merasimine Ait Resimler Albümü 31 Ağustos 1967, İstanbul, Erişim tarihi: 12 Eylül 2014.

88 Uçarol, *a.g.e.*, s.65.

89 Kalyencioğlu, *a.g.e.*, s.18; Uçarol, *a.g.e.*, s.65.

kamp alanı standartlaşırken diğer taraftan üniversite ortamı ile olan ilişkiler güçlendirilmiş ve kendi öğretim görevlilerini yetiştirmek için birçok kurumun 2000'li yıllarda yaptığı uygulamaları ilk 1960'larda hayata geçirmiştir⁹⁰

Dört Yıllık Eğitime Geçiş

Harp okullarının eğitimini daha ileri seviyelere yükseltmek ve çağın gereklerine göre yeniden yapılandırmak amacıyla başlatılan çalışmada önemli sonuçlar alınmış ve 1462 sayılı Kanun, Genelkurmay Başkanlığına eğitim süresini 4 yıla çıkarma imkânı vermişti. Mevcut iyileştirme de yeterli görülmemiş ve 7 Mart 1974 tarihinde HRK.:530-1-74/AK.OK.(AK.150) sayılı emir ile 1974-1975 Eğitim Öğretim Yılı'ndan itibaren 4 yıllık eğitimin uygulanması kararı verilmiştir⁹¹. Bu yeni uygulamadan daha önce eğitime başlayan 1975 mezunları⁹² ve 1976 yılı mezunları Harbiyeliler etkilenmemiştir. Uygulama yeni başlayan Harbiyelilere tatbik edilmiştir. Yeni müfredata göre Hava Harp Okuluna kayıt yaptıran harbiyelilerin eğitim öğretim yılı 1 Kasım 1974 tarihinde başlamıştır⁹³. Genelkurmay Başkanlığı 7 Mart tarihli emri ile aynı zamanda ön hazırlık yapılması emrini de vermiştir. Hava Harp Okulu bu emir doğrultusunda Öğretim Başkanlığında verilmesi planlanan askerî, fen, sosyal bilim derslerinin ve bunların dönemsel kredi saatlerinin belirlenmesi için çalışma başlatmıştır. Çalışmada İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesinden alan uzmanı öğretim üyeleri ile birlikte bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Kurul incelemeleri sonunda Uçak, Elektrik ve İşletme bölümlerinin kurulması kararlaştırılmıştır. Diğer harp okulları da kendi alanları ile ilgili olan çalışmayı bu süreçte yapmıştır. Genelkurmay Başkanlığı 16-19 Nisan 1974 tarihinde Kara Harp Okulunda, "Harp Okulları Öğretim Eğitim Planlama Genel Kurul Toplantısı" yapılmasını kararlaştırmıştır. Bu süreçte harp okullarından mühendis olarak mezun olunması geniş olarak tartışılmış ve her okulun kendi şartları olduğu, öğretimin de bu çerçevede geliştirilmesi değerlendirilmiştir. Bu kurul harp okullarında uygulanan eğitim öğretim ve okulun statüsünün tartışıldığı en geniş kapsamlı toplantı olmuştur. Toplantıya Genelkurmay Başkanı, kuvvet komutanları, kuvvet temsilcileri, Harp Akademileri Komutanı, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi Rektörleri ile üniversitelerin ilgili dekanları, bölüm başkanları ve öğretim üyelerinin de olduğu 171 kişiden oluşan davetli iştirak etmiştir. Toplantı dönemin Genelkurmay Başkanı Semih Sancar'ın açılış konuşmasıyla başlamıştır. Org. Sancar, konuşmasında harp okullarının dört yıllık eğitim seviyesinde yapılandırılması ve bu yapılandırma sonucunda daha nitelikli, millî değerlere bağlı, Atatürkçü düşün-

90 Uçarol, *a.g.e.*, s.66-67.

91 Uçarol, *a.g.e.*, s.67.

92 BCA, Fon:417,Kutu: 30.11.1.0, Dosya:51, Sıra:2.

93 HHO, Hava Müze Komutanlığı Fotoğraf Arşivi, "0152 Nolu Hava Harp Okulu Albümü 1974", İstanbul, Erişim tarihi:12 Eylül 2014.

ce sistemini özümsemiş, yurdunu milletini seven ve görevine müdrik subaylar yetiştirilmesinin önemine değinmiştir. Yine konuşmasının girişinde üniversitelerin yoğun desteğinden duyulan memnuniyet ve ordu-millet ruhunun burada görülmesinin önemine değinmiştir. Eğitim Daire Başkanı yapmış olduğu konuşmada geleceğin komutanlarının daha iyi yetişmesi için yapılan çalışmanın önemini ve 21. Yüzyılın komutanlarının yüksek düzeyde eğitim almasının amaçlandığını belirtmiştir. Takiben çalışmanın planlamasından bahisle izlenecek usulü anlatmıştır. Buna göre çalışmada 9 ana başlık bulunmaktadır. Bunlar⁹⁴;

Eğitim hedefleri

- 1) Akademik ve askerî konuların lüzumlu oranda tespiti için problemin tanımı,
- 2) Yeni duruma göre okullarda teşkilatlanmanın yapılması,
- 3) Araştırma Geliştirme ile devamlı gelişmeyi sağlayacak yapının oluşturulması,
- 4) Okulun eğitim öğretimin her kademesinde bulunan öğrenci seçiminden öğretim elemanı teminine dair personelin yönetimi,
- 5) Okulun Millî Eğitim Temel Kanunu içerisindeki yerini yurdumuzun ilim ve öğretim kaynaklarını, üniversitelerimizle ilişkilerini düzenlemede tanıtıcı faaliyetler ile öğrencilerin askerî ve akademik alanda bir yarış içinde olmaları için teşvik tedbirlerinin incelenmesi,
- 6) Teşkilat, yerleşme, askerî ve akademik alanlarda 4 yıllık eğitime geçişle birlikte karşılaşılabilecek sorunların incelenmesi ve geçiş planının hazırlanması,
- 7) Problemin kanuni yollardan çözümü gereken hallerde üniversiteler, millî eğitim ve askerî kanunlarda yapılacak mevzuat değişikliği,
- 8) Yapılacak değişikliklerle geçişin TSK'ya mâliyetinin incelenmesi olarak tespit edilmiştir.

Çalışma ile 9 ayrı komisyon oluşturulmuştur. Çalışma grupları 2 hafta süre ile alanlarında çalışmalarını yapmışlar ve raporlaştırarak sunmuşlardır. Çalıştay, Genelkurmay Başkanı'nın kapanış konuşması ile tamamlanmıştır. 23 Mayıs 1974 tarihli Genelkurmay Direktifi ile harp okullarından eğitim öğretim takvimi ve programlarını yeniden hazırlamaları istenmiştir. Bu direktife göre sınıfların karada 3'üncü sınıfta, deniz ve havada ise mezuniyetten sonra belli olması kararlaştırılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda 23 Mart 1975 tarihinde "*Harp Okulları Yönetmeliği*" yayınlanmıştır⁹⁵. Hava Harp Okulunun teşkilat yapısı da zaman içinde değişmiş, ilaveler ve çıkarmalar olmuştur⁹⁶.

94 Uçarol, a.g.e., s.70.

95 Uçarol, a.g.e., s.72.

96 HHO, Hava Müze Komutanlığı Fotoğraf Arşivi, "0157 Nolu Hava Harp Okulu Albümü 1977", İstanbul, Erişim tarihi:12 Eylül 2014.

Yönetmelikle harp okulu süresince yapılacak uygulama ve süreçler 17 ayrı başlıkta toplanmış ve mevzuata dahil etmiştir. Akademik Kurul, Yüksek Disiplin Kurulu, Alay Disiplin Kurulu ve AR-GE Kurulu yönetmelikte yer almıştır.

Hava Harp Okulu 1977 yılında dört yıllık eğitime geçişten kaynaklanan sebeple önceki yıllardan devre kaybeden bir subay dışında mezun vermemiştir⁹⁷. Hava Harp Okulunun eğitiminin dört yıla yayılması ile akademik zenginlik ve yetkinlik sağlanmıştır. Yeni sisteme göre 30 Ağustos 1978 tarihinde teğmen naspedilenler, Hava Harp Okulunun ilk dört (4) yıllık mezunu subayları olmuşlardır⁹⁸.

Akademik alanda yapılan büyük değişim altyapıda da sürdürülmüş ve 6 Nisan 1979 yılında modern spor tesisleri, yüzme havuzu ile yeni alay binası hizmete girmiştir⁹⁹. Kapalı devre televizyon sistemi siyah beyaz olarak 1981'de devreye girmiştir. Bu sistem 1983'te renkli televizyon olarak yenilenmiştir. Aynı yıl 2'nci ve 3'üncü sınıflara T-41D uçakları ile "uçuş eğitimi" verilmeye başlanmıştır. 1985 yılından itibaren ise psikomotor testleri yapmak üzere cihazlar getirilerek Öğretim Başkanlığı bünyesinde faaliyete geçirilmiştir. Kurulan birim, Bilgi İşlem dersinde laboratuvar olarak kullanılırken öğrenci alımlarında "uçuş yeteneklerinin" saptanmasında kullanılmıştır. 1988-1992 yılları arasında İKDSM yapılandırılmıştır. Yeni yapılandırma ile Hava Harp Okuluna başvuran öğrencilerden sistemin geleceği için en doğru ve vasfı uygun adayların seçilmesine yönelik hizmet vermektedir¹⁰⁰.

Hava Harp Okulunda Lisans Eğitime Geçiş Süreci

1989 yılında harp okullarının üniversitelerde olduğu gibi lisans ve lisansüstü eğitim vermesi için kanun teklifi verilmiş olmasına rağmen henüz bulunmadığından yasalaşması mümkün olmamıştır. 1990 yılında yapılan bir seminer sonucundan yapılan çıkarımlarla; "seçtikleri bilim dallarına göre, müfredat programlarını inceleyerek, harp okulu eğitiminin lisansüstü eğitim için herhangi bir üniversiteden lisans tamamlama eğitimine ihtiyaç duymayacak şekilde yeniden düzenlenmesi" yönünde çalışma başlatılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda harp okulunda; uçak, elektronik, bilgisayar ve endüstri mühendisliği dalında lisans eğitimi yapılacağı kararına varılmıştır. Takiben konuyla ilgili olarak hukuki temelin oluşturulması için TBMM'ye kanun teklifi verilmiş ve teklifin uzun süre yasalaşması mümkün olmamıştır.

Yeni program 1991 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır¹⁰¹. Bu durum Kanun'un gecikmesi ile tartışmalı ve tereddütlü bir durumu ortaya çı-

97 BCA, Fon:30.11.1.0, Kutu:454, Gömlek:55, Sıra:15.

98 Kalyencioğlu, a.g.e., s.18.

99 HHO, Hava Müze Komutanlığı Fotoğraf Arşivi, "0161 Nolu Hava Harp Okulu Albümü (1979)", İstanbul, Erişim tarihi:12 Eylül 2014

100 Faruk Gül (Edt.), *Hava Kuvvetlerinin Yüzcüncü Yılında Hava Harp Okulu*, İstanbul, 2011, s.28.

101 Dönmez, a.g.e.,s.1

karmıştır. Akademik eğitimin çağın şartlarına göre yeniden düzenlenmesi ihtiyacı ile 1990 yılında bir çalışma başlatılmıştır. Bu kapsamda İTÜ, ODTÜ ve Boğaziçi üniversitelerinden destek alınmış ve programların hazırlanmasında bu üniversiteler esas alınmıştır. Bu kapsamda; uçak, elektronik ve yönetim alanında uygulanan programların; havacılık, elektronik, bilgisayar ve endüstri mühendisliği dalında lisans seviyesinde verilmesi planlanmıştır. 17 Mayıs 2000 tarihinde Kanun kabul edilmiş ve 4566 sayılı Kanun'la, lisans seviyesi eşitlik sağlanarak statü sorunu çözümlenmiştir. Bu gelişmeden sonra Öğretim Başkanlığı, HHO Dekanlığı olarak yeniden yapılandırılmıştır. Bu yapılandırma ile kadrolar akademik statüye göre belirlenmiştir. Eğitim 4566 sayılı Kanun, 24536 sayılı Harp Okulları Yönetmeliği ve 2547 sayılı YÖK Kanunu çerçevesinde yürütülmeye ve mezunlara mühendislik diplomaları verilmeye başlanmıştır¹⁰². Lisans seviyesinde verilen eğitimler 8 ara dönemde verilmekte olup toplam akademik ders süresi 3.600 saat olarak planlanmıştır. Bu derslerin % 52'si fen ve mühendislik bilimlerini, % 26'sı askerî ve sosyal bilimleri ve % 22'si İngilizce eğitimini kapsayacak şekilde bir ağırlığa sahiptir.

1992 yılında 32 yılın ardından Hava Harp Okuluna yeniden bayan öğrenci ve MAP öğrenci alınması kararlaştırılmıştır. Okulun tarihinde rutini bozan önemli gelişmeler yaşanmıştır¹⁰³. İlk yıllarda öğrenci olarak Hava Harp Okulunda okuyan MAP'lar günümüzde ülkelerinde orta ve üst rütbelerde görev yapmaya başlamışlardır.

17 Ağustos 1999 tarihinde yaşanan Marmara Depremi nedeniyle binaların ağır hasar görmesi sonucu 31 Ağustos 1999 mezuniyet töreni 2'nci Ana Jet Üs Uçuş Eğitim Merkezi Komutanlığında gerçekleşmiştir¹⁰⁴. MSB'nin incelemesi sonunda depremden zarar gören binaların bir kısmının yıkımına bir kısmının ise tadilat görmesine karar verilmiştir. Bu kapsamda 2000 yılında Eski ve Yeni Alay Binaları ile HUTEN binasında, 2002 yılında Dekanlık amfi ve laboratuvarlar bölgesi, 2004 yılında Hizmet ve Muhafız Er Koğuşları, 2006'da subay misafirhanesi, 2007 yılında okul karargâh ve sinema salonuna güçlendirme ve düzenleme yapılmıştır. Hava Harp Okulu, öğrenci sayısının artması ve ortaya çıkan ihtiyaçlarla sürekli yeni ilave tesislerle genişlemiştir. Bu kapsamda; 2000 yılında ek poliklinik, 2000 yılında dekanlık, müşterek karargâh, kültür sitesi birinci kısım, bando binası ve 2008 yılında HUTEN ek binası yapımı tamamlanmıştır¹⁰⁵.

Mevcut durumda Subay Gelişim Sistemi olarak tanımlanan yöntem ile eğitimin temel girdileri belirlenmiştir. Bu kapsamda; dersler, uygulamalar,

102 Gül, *a.g.e.*, s.54,55,60,184.; Uçak mühendisliği bölümü 1994-1995 Eğitim Öğretim yılından itibaren Havacılık Mühendisliği, 2010-2011 EÖY itibaren ise Havacılık ve Uzay Mühendisliği Bölümü olarak değişmiştir.

103 Gül, *a.g.e.*, s.29; Dönmez, *a.g.e.*, s.1.

104 Dönmez, *a.g.e.*, s.2.

105 Gül, *a.g.e.*, s.29,185.

Gazi

Akademik
Bakış

253

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

faaliyetler, programlar, konferanslar ve komutan görüşmeleri yapılmaktadır. Yapılan bu çalışmalar ile Harbiyelilere akademik, askerî, fiziki, havacılık, liderlik ve duyuşsal alanda ihtiyaç duyacakları bilgiler ve arzu edilen davranış bütünlüğü kazandırılmaktadır.¹⁰⁶

1912 yılından günümüze yaklaşık 15.000 civarında mezun veren¹⁰⁷ Hava Okulu ve takiben günümüzdeki ismiyle Hava Harp Okulu sürekli bir değişim ve yükseliş yaşamıştır. Hava Harp Okulu, tarihî sürecinde aynı zamanda kadınların da erkeklerle birlikte askerlik mesleğini yapabileceğini gösterme fırsatı bulduğu bir ortam olmuştur. Birçok alanda ilkleri burada gerçekleştirmişlerdir. 2001 yılı dönem birincisi bir bayan Harbiyeli olurken, bütün uçak tiplerinde olmak üzere uçucu olarak hedeflerini gerçekleştirmişlerdir¹⁰⁸. Günümüzde birçok NATO ülkesinde, Türk kadın subayların etkinliği kadar bayan subayların etkinliği de bulunmamaktadır. Kadın pilot subaylar her türlü ulaştırma, eğitim, keşif ve muharip uçakta başarıyla görev yapmakta ve kendilerine yeteneklerine uygun imkânlar verilmektedir. Filo komutanlığı görevi gibi Hava Kuvvetlerinin muharip unsur birliklerinde komutanlık görevlerine atanmaktadırlar, keza di-

106 Gül, *a.g.e.*, s.43,160.

107 Gül, *a.g.e.*, s.181.

108 Bu konu ile ilgili bir anekdotu burada belirtmenin Türk Havacılık tarihi bakımından anlamlı olduğu kanaatindeyim. Anektot olayı bizzat yaşayan Plt.Kur.Yb. tarafından, Tümgeneral rütbesinde olduğu bir zamanda 13 Aralık 2012 tarihinde makalenin yazarının da aralarında olduğu havacı subayların ve akademisyenlerin bulunduğu bir gruba anlatılmış, takiben aşağıda belirtilen kaynaktan yer almıştır. Olay, Kur.Yb.'ın Londra'da Hava Ataşesi olarak görev yaptığı bir zamanda gerçekleşmiştir. İngiltere'de her yıl icra edilen dünyanın önde gelen havacılık fuarı "AIR TATOO", kapsamında 2001 yılı faaliyeti "Havacılıkta Kadınlar" özel organizasyonu ile icra edilmiştir. Organizasyon faaliyeti aşamasında komite, Londra'da görevli tüm NATO ülkeleri subaylarını ve askeri ataşelerini davet etmiş ve yapılan görüşmede ülkelerinden bayan subay katılımı için bilgi istemiştir. Özellikle "pilot bayan subay" katılımı talebine birkaç ülke cevap verebilmiştir. İngiliz koordinatör cevapları dikkatlice alıp kaydeder. Sıra Türkiye'nin Londra Hava Ataşesine geldiğinde umutsuz bir tavırla, "Sizden de herhangi bir alanda bir bayan subay katılımı olabilecek mi?" sorusunu yöneltir. Türk temsilci "Havacılıkla ilgili hangi branşta bayan subay isterseniz onu getirebiliriz." cevabını verir. Bu cevap yalnız yetkiliyi değil salonda yer alan bütün temsilcilerin şaşkınlık içinde kalmasına sebep olur. Yetkili, "Bayan subayınız da var mı?" sorusuna cevap yine bir sorudur. "Hangi alanda? ... Kargo mu, helikopter mi, savaş pilotu mu istersiniz?" sorusuna muhatap olur. Yetkili, yine kendine göre zor olanı seçer ve "Bayan savaş pilotunuz var mı?" sorusuna beklediği cevap yine yeni bir sorudur. Türk temsilci, "Hangi uçakta bayan subay pilot istiyorsunuz?" dediğinde yine imkânsız seçen yetkili "F-16 da var mı?" sorusunu yönlendirir. Türk muhatabın cevabı, "Elbette var. Söyleyin ki, ülkemle görüşeyim ve istediğiniz uçak tipinde uçan savaş pilotu görevlendirmesini talep edeyim." olur. Bu cevap karşısında yetkili oldukça heyecanlanmış ve Türk kadının, Hava Kuvvetlerinin her tip savaş uçağında görev almasına hayret etmiştir. En fazla bir yardımcı sınıf subayı gelebilir beklentisi içindeyken bir Türk bayan subayın, F-16 pilotu olarak fuara katılabileceği gündeme gelmiştir. Nitekim dönemin F-16 pilotlarından Berna ŞEN, ilgili göreve tefrik edilmiştir. Söyleşilere katılmış ve BBC'de canlı yayına iştirak etmiştir. Derya Yolaç-Büşra Güneş-Tuğba Karataş-Sevgi Berk, "1950 Sonrası Havacılık Tarihindeki Türk Kadınları", Türk ve Dünya Tarihinden Kesitler, HHO 7. Bilim Şenliği, HHO Basımevi, İstanbul, 2013, s.71-72.

Gazi

Akademik
Bakış

254

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

ğer sınıflarda ve ihtisaslarda da görev yapmaktadırlar. Hava Harp Okulu son yıllarda artan MAP öğrenci sayısı ile dost ülkelerin de ilgi odağı olmaktadır.

Hava Harp Okulu öğrenci kaynaklarının zenginleştirilmesi ve farklı disiplinlerden yetişen subayların sisteme sağlayacakları katkılar dikkate alınarak, 2011 yılından itibaren öğrenci almaya başlayan yeni bir bölümün kurulması çalışması yine aynı yıllarda tamamlanmıştır. 9 Mart 2011 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı tarafından planlaması yapılan yeni bölümün Yönetim Bilimleri Bölümü adıyla açılmasına müsaade edilmiştir¹⁰⁹. Bu süreçte Kara Harp Okulu da sistem mühendisliği programından vazgeçerek Hava Harp Okulunun uyguladığı benzeri bir sistemi tercih etmiştir. Yeni açılan bölümün ilk mezunları 30 Ağustos 2015 tarihinde teğmen olarak diplomalarını almışlardır.

Hava Harp Okulu, diğer üniversiteler ile olan ikili ilişkileri gelişmiş, ulusal ve uluslararası alanda birçok etkinliğe katılmış ya da ev sahipliği yapmıştır. Hava Harbiyelilerin ana kaynağını oluşturan ve 2008 yılında Hava Kuvvetleri bünyesine alınan Işıklar Askeri Hava Lisesi başarılı performansı da Hava Harp Okulunu destekleyen önemli bir kaynak olmuştur. 5 Ekim 2015 tarihinde Hava Kuvvetleri komutanı Hava Orgeneral Abidin Ünal tarafından Hava Harp Okulunun Akademik Eğitiminin açılışında yaptığı konuşmasında;“Türk Hava Kuvvetlerinin görevlerini büyük bir başarı ile yerine getirdiğini, bunun ise hava gücünün temel unsurları olan modern sistemler, profesyonel insan gücü ve çağdaş yönetim ile gerçekleştirildiğini”¹¹⁰ belirtmiştir. Şüphesiz bu hedeflerin elde edilmesinde Hava Harp Okulu ayrı bir ehemmiyete haizdir.

Alay Komutanlığı Faaliyeti

Alay Komutanlığı faaliyeti akademik faaliyetin dışında kalan zamanın geçirildiği ve birçok faaliyetin yer aldığı önemli bir sahadır. Savaş Beden Eğitimi, Tatbikî Eğitim Kampı, Harbiyeli Teşkilatı, Erdemli Davranışları Geliştirme (ERDGE) faaliyeti gibi birçok alanda çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar askerî ve mesleki alanda bilgi birikimleri geliştiren duyuşsal alan eğitimleridir. Akademik derslerden sonra Alay Komutanlığında da oldukça yoğun bir programı olan Hava Harbiyelilerin subaylık nosyonu kazandığı birçok eğitim ve uygulamalar burada verilmektedir. Harbiyelilerin mesleki yaşamlarında sosyal ilişkileri güçlü, toplumsal duyarlılığı gelişmiş bir vatandaş ve hava subayı olmaları sağlanmaktadır. Şehit ailesi, çocuk esirgeme yurtları, huzur evleri, opera, tiyatro, sinema, filo günleri, kartallar haftası, spor müsabakaları ve benzeri faaliyetlere katılım sağlanmaktadır. Keza ülkenin her tarafından öğrenci alan Hava Harp Okulunda yüzme bilmeyen Hava Harbiyeliler alanında yetkin kişilerle ve

109 Gül, a.g.e., s.54.

110 <https://www.hvkk.tsk.tr/TR/HaberDetay.aspx?icerikID=6561&ID=93>(Erişim Tar.:10.11.2015); <http://www.dha.com.tr/goruntulu-haber-org-1040266.html> (Erişim Tar.: 10.11.2015); <http://www.gazetevatan.com/870757-gundem/> (Erişim Tar.:10.11.2015)

Gazi

Akademik
Bakış

255

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

öğreticiler marifetiyle yüzme eğitimine tabi tutulmaktadır. Akademik eğitimin yanında geleceğin hava subayının beden ve zihnen mukavemet gücünün geliştirilmesi Öğrenci Alay Komutanlığı faaliyeti ile sağlanmaktadır.

Lisansüstü Eğitim Çalışması

11 Mayıs 2000 tarihinde kabul edilen 4566 sayılı Harp Okulları Kanunu ile Harp Okullarının yükseköğretim kurumları içerisindeki yeri belirlenmiştir. Bu düzenleme ile Harp Okullarına, lisans seviyesi eğitim ve öğretim yapmanın yanında lisansüstü eğitim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapma gibi görev ve sorumluluklar hukuki olarak tanımlanmıştır. Bunu takiben mevcut lisans eğitiminin yanı sıra yüksek lisans ve doktora eğitimi verilmesi için Havacılık ve Uzay Teknolojileri Enstitüsü (HUTEN) 2001-2002 Eğitim Öğretim Yılı'nda faaliyete geçmiştir. Bahse konu enstitüde 2007 yılından itibaren uzaktan eğitim verebilmek amacıyla hava birlik ve kurumlarında dershaneler kurularak uzaktan eğitim vermeye başlanmıştır¹¹¹.

Hava Harp Okulunun yapılanması ile aynı süreçte Hava Harp Okulu ile bütünleşen bir Hava Harp Okulu Marşı'nın olması için gayret gösterilmiştir. Günümüze kadar iki farklı marş kullanılmıştır. Birinci marş ilk yıllarda kullanılmış takiben şehit bir yüzbaşının eşine ait olan şimdiki marş kabul edilmiştir¹¹². Marşlar doğası gereği duyguları yansıtır. Ruhunda samimiyet ve hissiyat olmayan marşların kalıcı olması zordur. Bu bakımdan Hava Harp Okulunun yeni marşı da Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bütünlüğü ve güvenliği için şehit olan bir pilot yüzbaşının eşinin duyguları olması bakımından önemlidir, anlam yüklüdür ve özgürlüğün sembolü de olan havacılık ruhuna özgüdür.

Sonuç

Osmanlı İmparatorluğunun yönetici konumunda bulunan sorumluları büyük bir öngörü ile Havacılığın gelişmesine ve bu bağlamda Hava Okulunun, havacılık komisyonunda sonra kısa süre içinde kurulmasını sağlamışlardır. Havacılığın kuruluş yılları Osmanlı imparatorluğunun tasfiye yıllarına rast gelmiş, ancak askeri havacılık ve eğitim alanında çağı ile yarışan bir hava gücü inşa edilmesi kuruluşundan günümüze kesintisiz başarılı bir kazanım olmuştur. Hava Okulu bu başarıda her zaman kilit rol oynamış, diğer ülkelerdeki kazanılmış yetkinlikler alınan eğitim ile Türkiye'de de kısa zaman içerisinde ikame edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de havacılığa bakışı daha güçlü hale getirmiştir. Bu değişimle birlikte Türk Hava Kuvvetleri komutanlığı müstakil bir güç haline gelirken havacılık eğitimi de hava kuvvetlerinin vazifesini yapabileceği şekilde yeniden yapılandırılmıştır. Bu yapılandırma aşamalarında ilk değişim her zaman eğitim kurumlarında gerçekleşmiştir.

111 Kalyencioğlu, *a.g.e.*, s.118; Gül, *a.g.e.*, s.29-30.

112 Gül, *a.g.e.*, s.170-172.

Hava Harp Okulunun mevcut duruma gelmesi uzun ve yoğun bir mücadele sonucunda gerçekleşmiştir. Tarihi süreci tablo ile şöyle özetleyebiliriz¹¹³:

Hava Okulu ve Hava Harp Okulunun 103 Yıllık Tarihinde Bulunduğu Yerleşkeler (1912-2015)		
Okulun Bulunduğu Tarihler	Yerleşke	Toplam Süre
3 Temmuz 1912-05 Mart 1919	Yeşilköy	7 Yıl
5 Mart 1919-6 Haziran 1920	Maltepe	15 Ay
14 Haziran 1920-20 Ekim 1921	Eskişehir	16Ay
20 Ekim 1921-5 Temmuz 1922	Adana	9,5 Ay
05 Temmuz 1922-08 Ağustos 1922	Konya	1 Ay
08 Ağustos 1922-17 Eylül 1922	Adana	40 Gün
17 Eylül 1922-1925	İzmir	3 Yıl
1925-1954	Eskişehir	29 Yıl
17 Eylül 1954-06 Temmuz 1967	İzmir	13 Yıl
06 Temmuz 1967- ∞	İstanbul	Halen (48.Yıl)

Uçuş eğitimi ağırlıklı olan Hava Okulunun zaman içerisinde yeniden düzenlenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Müstakil kuvvetin geleceğini oluşturacak en büyük kazanımı olan profesyonel personel gücünün de kendi imkânları ile akademik temelden yetiştirilmesi ihtiyacı daha 1940'lı yıllarda ortaya çıkmıştır. Bunun için makalede bahsedilen kuruluş çalışmaları ile Hava Harp okulunun kuruluş süreci 1948 yılında başlatılmıştır.

Hava Harp Okulu, 1 Ekim 1951 tarihinde yapılan devlet töreni ile açılmasını takiben, 1912'den beri faaliyet gösteren Hava Okulunun yerini almıştır. Şüphesiz görev ve fonksiyonu Hava Okulunun birebir aynı olmamakla birlikte Hava Okulunun devamı olarak yeniden teşkil edilmiştir. Hava Harp Okulundan yetişen eğitimli insan gücü, Türkiye'nin birliğinin ve bütünlüğünün korunmasına hizmet eden önemli bir unsurdur. 1 Ekim 1951 tarihi Hava Harp Okulunun resmen açılışı olduğundan bu tarih günümüzde okulun kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir. Hiçbir sistem ve organizasyon yoktur ki ayakta kaldığı süre içinde teşkilat, yer, konum ve hedefleri bakımından değişikliğe uğramış olmasın. Bu bakımdan Hava Harp Okulunun kuruluş tarihi de aynı amaca hizmet eden daha ziyade pilotaj eğitimi veren Hava Okulu ile bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Kaldı ki Hava Okulu da 1929 yılından itibaren akademik dersler vermeye başlamıştır. Hava Okulu'nun amacı pilot yetiştirmekti. Hava Harp Okulunun amacı da muvazzaf subay yetiştirmek olduğundan aynı amaçla hizmet veren eğitim kurumlarıdır. Kaldı ki hava kuvvetlerinin pilot ihtiyacının tek kaynağı burasıdır. Bu bakımdan Hava Okulu ile aynı misyonu sürdürmektedir.

113 Taşınma tarihleri kesin olarak bilinmeyen durumlarda, antlaşma ve karar tarihleri dikkate alınmıştır.

Gazi

Akademik
Bakış

257

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

Tarihi süreç içerisinde kurumların zamana uyumlu olmak için sürekli bir değişim içinde oldukları görülmektedir. Bu nedenle kuruluş tarihi 1 Ekim 1951 olan Hava Harp Okulu'nun, Hava Okulunun kuruluş tarihinin 3 Temmuz 1912 tarihine çekilmesi değerlendirilebilecek bir durumdur. Bunun yapılması durumunda 1912-1951 arası kesit ile sonrasının bütünleşmesi sağlanacaktır.

Atatürk'ün ordu ve subaylar hakkında söylemiş olduğu sözlerden, "Bir ordunun kıymeti, subayların ve komuta kademesinin kıymeti ile ölçülür.", "Subay, yalnız askere savaş vasıtalarını öğreten ve ona harpteki vazifesini gösteren bir insan değildir. O, insani ve milli hisleri de işler ve onları gerektiğinde düşman karşısında silah kadar tehlikeli bir duruma getirir." ve "Genellikle iyi ordularla, iyi komutanlar birbirinden ayrılmaz şeylerdir."¹¹⁴ ifadeleri subayların dolayısıyla orduların başarılı olmalarının bir bütün olduğuna yönelik tespitlerdir. Hava kuvvetlerinin geleceğinde görev alacak olan Hava Harbiyelilerin, subaylığa hazırlandıkları yer olan Hava Harp Okulu; geleceğin hava ve uzay gücünde doğru zamanda, doğru yerde ve gerektiği kadar kuvvetli olabilmek için önemli bir misyona sahiptir. Kuruluşundan günümüze geçen 103 yıllık tarihinde eğitime ve modern yöntemlere öncelik vererek gelişmiştir. Makalede de açık olarak görüldüğü üzere eğitim sisteminin zamanın koşullarına göre yapılanması ve geliştirilmesinde etkin bir rol oynamıştır.

KAYNAKLAR

Resmi Arşiv ve Yayınlar

(BCA), Fon:30.10.0.0,Kutu:59,Dosya:398,Sıra:17

BCA, Fon:030-0-018-001-002,Kutu:89, Dosya:129,Sıra:13.

BCA, Fon:030-0-018-001-002,Kutu:92,Dosya:97,Sıra:8.

BCA, Fon:490.10.0, Kutu:1542, Dosya:271, Sıra:1.

BCA, Fon:30.11.10,Kutu:181,Dosya:10, Sıra:19

(BCA, Fon:30.11.1.0,Kutu:241, Dosya:36,Sıra:13

BCA, Fon:30.11.1.0,Kutu:454,Gömlek:55,Sıra:15

BCA, Fon:30.18.1.2,Kutu:107,Dosya:100,Sıra:12

BCA, Fon:30.11.1.0,Kutu:319,Dosya:25,Sıra:2

BCA, Fon:417,Kutu: 30.11.1.0, Dosya:51, Sıra:2.

Hava Harp Okulu (HHO), Yeşilköy Hava Müzesi Komutanlığı Arşivi.

Kitaplar ve Makaleler

"Atatürkçülük Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri (Birinci Kitap)", Hv. Bsm. ve Neş. Md.lüğü, Ankara, 1984.

114 Atatürkçülük Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri (Birinci Kitap), Hv. Bsm. ve Neş. Md.lüğü, Ankara, 1984, s.241.

Görüş

- ARIT, Fikret, "Binbaşı Fazıl ve Hava Şehitlerini Anma Günü", *Uçan Türk*, S.:242, Mayıs 1974.
- DÖNMEZ, Berna, *Tarihi Gelişim İçinde Hava Harp Okulu-II (1988-2001)*, HHO Basımevi, İstanbul, 2001.
- FIRTINA, Halil İbrahim, (Düzenleyen), *Emekli Orgeneral Muzaffer ERGDER'in Anıları (1922-1930)*, THK Yay., Ankara, 2009.
- GEDİZ, Ergüder, *Türk Hava Kuvvetleri Komutanlığı Tarihi*, C.I 1911-1918, Tarihçe Şb. Md.lüğü, Ankara.
- GNKUR, ATASE, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi Şark Ordusu*, II. Cilt 1. Kitap, 1. Çatalca Muharebesi, Ankara, 1993.
- GÜL, Faruk (Edt.), *Hava Kuvvetlerinin Yüzüncü Yılında Hava Harp Okulu*, İstanbul, 2011.
- GÜLTEN, Zeynep, *Havacılık Tarihinde Yeşilköy*, HHO Müzesi Yayınları, Hv.Bsm.ve Neş.Md.lüğü,Ankara, 2010.
- KALYENCIOĞLU, H.Derya, *Tarihi Gelişim İçinde Hava Harp Okulu-III*, HHO Basımevi, İstanbul, 2007.
- KANSU, Yavuz – ŞENSÖZ, Sermet – ÖZTUNA, Yılmaz, *Havacılık Tarihinde Türkler I*, Hv.Bsm., 3.Baskı, Ankara, 2006.
- KARACAGİL, Kürşat, "Süreyya İlmen'in Hayatı, Faaliyetleri ve Eserleri", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2011, (Basılmamış Doktora Tezi).
- Hulusi KAYMAKLI, *Havacılık Tarihinde Türkler 2*, Hv. Bsm. ve Neş. Md.lüğü, Ankara,1997.
- Hulusi KAYMAKLI, *Havacılık Tarihinde Türkler 3*, Hv.Bsm.ve Neş.Md.lüğü, Ankara,2005.
- Hulusi KAYMAKLI, *Havacılık Tarihinde Türkler 4*, Hv.Bsm.ve Neş. Md.lüğü,Ankara,2005.
- KEYÜSK, Mazlum, *Türk Havacılık Tarihi (1912-1914)*, Birinci Kitap, Uçuş Okulları Basımevi, Eskişehir, 1950.
- KURTER, Ajun, *Türk Hava Kuvvetleri Tarihi-I*, Ankara, 2002.
- KURTER, Ajun, *Türk Hava Kuvvetleri Tarihi*, Cilt-I (1910-1914), Hava Basımevi, Ankara, 2009.
- Ajun KURTER, *Türk Hava Kuvvetleri Tarihi*, Cilt-II(1914-1916), Hv.Bsm.ve Neş. Md.lüğü, Ankara, 2009.
- ÖZDEMİR Yaşar, "Hamdi ÇAYPINAR'ın Havacılıkla İlgili Anıları", *Hava Dergisi*, Hv. Bsm. ve Neş. Md.lüğü, Ankara, 1980.
- SARP, İrfan, *Türk Hava Kuvvetlerinin Doğuş Yılları*, Hv. Bas. ve Neş. Md., Ankara, 1986.
- SÖZERİ, Emin Nihat, "Türk Tayyareciliği Tarihçesi", S.:200,Hava Dergisi, Haziran 1961, Hv.Bsm.ve M-Neş.Md.lüğü, Ankara, 1961.

Görüş

Akademik
Bakış

259

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

SÖZERİ, Emin Nihat, "Türk Tayyareciliği", *Hava Dergisi*, S.:202, Hv.Bsm.ve Neş. Md.lüğü, Ankara,1961.

SÜER, Hikmet, "Çanakkale Muharebeleri'nde Türk Pilotu", Çanakkale Muharebeleri 75. Yıl Armağanı, Ankara,1990.

UÇAROL, Rifat, *Tarihi Gelişim İçinde Hava Harp Okulu*, Alaş Ofset, İstanbul,1988.

UÇAROL, Rifat, Büyük Türk Havacılarından Enver AKOĞLU(1898-1962), HHO Basımevi, İstanbul, 1990.

UÇAROL, Rifat (Yb.), "Türk Havacılığını Güçlendirme Kampanyası İlk Defa 1912 Yılında Nasıl Başlamıştı?", *Hava Kuvvetleri Dergisi*, Hv. Bsm.ve Neş.Md.lüğü, Ankara.

GNKUR, ATASE, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi Şark Ordusu, II. Cilt 1. Kitap, 1. Çatalca Muharebesi, Ankara, 1993.

YALÇIN, "Osman, Türk Hava Kuvvetleri Teşkilatlanma Tarihi" (Cumhuriyet Dönemi), G.Ü.Sos Blm.Enst., Ankara, 2007, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

YALÇIN, Osman, "Türk Hava Harp Sanayii Tarihi", G.Ü.Sos.Blm.Enst., Ankara, 2008. (Doktora Tezi),

YALÇIN, Osman, *Türk Hava Harp Sanayii Tarihi 1913-2009*, Hv. Bsm. ve Neş. Md.lüğü, Ankara, 2009.

YALÇIN, Osman, "Birinci Dünya Savaş'ında Uçaklar ve Balonlar", 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaş'ının Hatırlattıkları, İstanbul Üniversitesi Seminer, 28 Mayıs 2014, İstanbul.

YALÇIN, Osman, Osmanlı İmparatorluğunun Son Yıllarında Bir Kararlılık Gösterisi: Kıtalararası Osmanlı Hava Seferi, *MJH Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, Volume/Cilt IV,Issue/Sayı:2, Antalya, 2014.

YALÇIN, Osman, (Edt.:Ali ARSLAN-Mustafa SELÇUK),"Savaş Uçakları ve Balonlar", Birinci Dünya Savaş'ında Osmanlı Devleti, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2015.

YALÇIN, Osman, "Mütareke Dönemi Türk Havacılığı", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, ATASE Yayınları, Yıl:10, Ağustos, Sayı:20, Ankara, 2012.

YOLAÇ, Derya – GÜNEŞ, Büşra – KARATAŞ, Tuğba–BERK, Sevgi, "1950 Sonrası Havacılık Tarihindeki Türk Kadınları", *Türk ve Dünya Tarihinden Kesitler*, HHO 7. Bilim Şenliği, HHO Basımevi, İstanbul,2013.

İnternet Kaynakları

www.kho.edu.tr, Erişim Tarihi:19.11.2014-08.35.

<http://www.isiklar.tsk.tr/tarihce.asp> (Erişim Tarihi:09 Kasım 2015).

<https://www.hvkk.tsk.tr/TR/HaberDetay.aspx?IcerikID=6561&ID=93>(Erişim Tar.:10.11.2015).

<http://www.dha.com.tr/goruntulu-haber-org-1040266>. Html (Erişim Tar.:10.11.2015).

Görüş